

रमलनवरत्न नृ परमसुरव उपाध्याय

- Edited and published by पं. दाऊजी

प्रगल्भी at सिद्ध विनायक प्रेस - few

hand written notes in ink by some unknown

पंडित - very slightly pinholed in few leaves

and neatly repaired not affecting any reading

matter. loose leaves lithoprint edn.,

Benares, 1926 Vikram era.

40

35

2008-0214

62

Bill No. 3/07-08

श्रीकाशीविश्वनाथपुरीमेढुंडिराजगणेशकेपाशदाऊअग्निहोत्रीकेयहंसिद्धविनायकयंत्रमेरुमलनवर
लछापागयादुवरीछापनेवालेसेलिखारामसरूपमिलेजिसेलेनाहोयउसेढुंडिराजगणेशकेपाशदाऊअ
ग्निहोत्रीकेदुकानपरमिलेगा संवत् १८२६ शके १०८१ चौषट्कल्प १० मौमवासरे ॥ ४॥ ॐ ॥ ४॥

स्मर श्रीगणेशायनमः॥ लंबोदरं विघ्नविनाशनं च नत्वा भवानीतनयं गजास्यं यस्य प्रसादेन सुराः समस्तास्तिष्ठन्ति
 स्वेस्वे च पदे सदैव ॥ १ ॥ नत्वा श्रीरमलाचार्या न परमाय सुखाभिधैः उद्धृतं रमलाश्लोघेन नवरत्नं सुशोभनम् ॥
 श्रीकाशिराजद्विजगौतमवंसमुख्ये वर्डवंड सिंह नृपते रत्नसान सिंहः ॥ मंत्री तदन्वय भवोऽतिपराक्रमाढ्यस्त
 स्माच्च तस्य तनया त्वलुलब्धवृत्तिः ॥ ३ ॥ सनाढ्यो पाध्यायद्विजवरकुले मे जनिरभूत्पिता सीतारामो वरमतिर
 नृपाच जननी ॥ वसन्काश्यातीर्थापठनकृतधिया देवविहितादवन्त्यां संप्राप्तो रुचिरनवरत्नानीकुर्वन् ॥ ४ ॥
 उष्मीषे कर्णयो कं एठेवाहोः पाण्यो न्यसेत्क्रमात् ॥ द्वे रचैकं च द्वे रचै रचि शिष्याणां भूषणाय च ॥ ५ ॥ संज्ञारत्नं
 च प्रथमं द्वितीयं च वलावलं ॥ प्रष्टोपकरणं रत्नं च तृतीयं परिकीर्तितम् ॥ चतुर्थं प्रष्टकथनं पंचमं चावधे
 स्तथा ॥ षष्ठं च मुष्टिकथनं मूकप्रष्टं तु सप्तमं ॥ आचौरस्य नाम कथनमष्टमं समुदाहृतम् ॥ नवमं वर्षप
 त्रस्य साधनं परिकीर्तितम् ॥ ७ ॥ नवरत्नात्मकं ग्रंथं रत्नशास्त्रेति शोभनम् ॥ दुर्जनाय न द्यातव्यं रक्षणीयं

सुरत्नवत्॥१॥ रत्नशस्त्रेषु प्राधान्यं पाशकं तद्विधिं बुवे॥ वेदशून्योक्तिं तूर्ध्वं तदधः खद्वयोक्तिं म॥१०॥
पार्श्वे द्वौ कां कितं त्वेवं पाशाष्टकं दृढं कुरु॥ द्विधा कीलकयोः प्रोक्तं शिथिलं वेदसंख्यया॥११॥ एवं पाशयुगं
कुर्यान्मीनार्के हर्निशा समे॥ घटने पाशकानां चतस्रः शून्यं च कारयेत्॥१२॥ मेषसंकांतिदिवसे ताभ्यां प्रह्मं च
कारयेत्॥ पट्टिकायां शुभदिने प्रह्मार्थं पातयेत्सुधीः॥१३॥ शुक्रभौमशनिवासरे तथा तारीखे च तृते नवयो
दशे पंचमेष्वपि तथैकविंशतौ॥१४॥ वेदनेत्रशरनेत्रके तथा॥१५॥ दुर्दिने च सहिते दिने तथा मेघच्छिन्न
दिवसे विवर्जयेत्॥१६॥ सार्द्धं यामनिशि वा सरोर्ध्वं के पाशकं रमलविन्नपातयेत्॥१७॥ लह्यान् पाशके यो
ज्यं स्वेष्टदेवं गुरुं स्मरन्॥ पाशकं मंत्रयेदादौ सप्तवारं ततः क्षिपेत्॥१८॥ अथ मंत्रः॥ ॐ नमो भगवति कृष्ण
एडनि सर्वकार्यप्रसाधिनि सर्वनिमित्तप्रकाशिनि एहो हित्वरस्वरदेहिलिहिलिमातंगिनि सत्यं ब्रूहि स्वा
हा॥ इति मंत्रः॥ पाशकौ चततो योज्यौ प्रस्तारं कारयेत्सुधीः॥ वक्ष्यमाणप्रकारेण तस्मात्प्रह्मं वदेदुधः॥१९॥

पुनो भूना नु ख एताना वा कृ नाम न य म न वा पु म ग न व य म्पा ज्ञा ल ग ग न २००
पु शि क शो ना वृ मं स्पा न् २ व स्पा दे धृ सं र व क भं

२

१. न. २. शून्यस्य तु लिखेच्छून्यं तीर्यगेषां तु शून्ययोः॥ ऊर्ध्वादधः क्रमेणैव पाशकद्वययोगतः॥ १८॥ वामक्रमे
२. णाशकलं वेदसंख्यं भवेत्ततः॥ तीर्यक्रमेण च पुनः पंचमाद्वेदसंख्यकम्॥ १९॥ एवमष्टदलं कुर्यात्तेभ्यो द
लचतुष्टयम्॥ आद्यः १ द्वितीयः २ योगेन नवमं शकलं भवेत्॥ २०॥ रेखयोः शून्ययो र्योगे रेखां कुर्यात्खरेख
योः॥ शून्यमेवं भवेद्योगः सर्वत्रैवं युतिं कुरु॥ २१॥ तूर्यः ४ तृतीयः ३ योगेन दशमं सुतपुष्टयोः ६॥ योगेन ला
भखण्डं स्यात्तप्राष्टमयोर्व्ययं २२॥ नंदः ६ दिक् १० षण्डयोर्विश्वं १३ रुद्राकांभ्यां ११॥ १२ सुरेन्द्रकं १४ विष्ट्वं १५
द्रा १४ भ्यां पंचदशं १५ शकलं परिकीर्तितम्॥ २३॥ आद्यः १ पंचदशभ्यां १५ च षोडशं शकलं भवेत्॥ एवम्
सेन्दुः १६ खण्डानां प्रस्तारं च भवेत्किल॥ २४॥ वेदं तत्त्वोपरि कृतं ग्लशास्त्रं च शूरिभिः० तेषां भेदाः षोडशौ
वन्यूनाधिकं न जायते॥ २५॥ तस्माद्ग्लेषोडशौव शकलानि कृतानि वै॥ प्रस्तारे च षोडशौव गृहाणि च ह
तंबुधैः॥ २६॥ इति पाशकनिर्माणे प्रस्तारेत्यादनं च॥ लह्याः १ कब्रुदाखिलं च २ ततः कब्रु लखारिजं ३

राम
२

अग्निवायु जलपृथिवी कृपति नूतं तत्त्वशब्देना
ग्राहि ब्रह्म धृमं नैव गृह्यते
१८. १

जमात ४ फरहा ५ चैवो कलां ई की शो ७ प्र कीर्तितो ॥ २० ॥ हुमरा ८ च व या जारख्यं ९ नुसुर्तुल खारिजं १० ॥ ततः
नुसुर्तुल दाखिलं ११ चैवा तवे खारिज संज्ञकम् १२ ॥ २१ ॥ न की १३ चा तव दाखील १४ मि ज न मा १५ तरि ।
खामिधा १६ ॥ शकु न क्र मे ण श क लाः षोडशैव प्र कीर्तिताः ॥ २२ ॥ ऊर्ध्वे शून्यं त्रिरेखा धो ॥ लह्या नंत हि प र्ज ये
॥ अं की शं ॥ च भ वे द्रे खा शून्यं तच्च पुनः ॥ स्तथा ॥ २३ ॥ क ज्जुलं च दाखिलं ते यं व्यस्तं ॥ क ज्जुल खारिजं वेद
रेखा ॥ जमातं स्याद्देद शून्यं ॥ तरो खकं ॥ २४ ॥ शून्ये रेखा शून्य युतं ॥ फरहा तद्विपर्यये ॥ २५ ॥ न की दलं चो क
ला च रेखे शून्यां तरे ॥ स्थिते ॥ २६ ॥ व्यस्तं ॥ चै ज न मा त्रे य रेखा शून्यं द्विरेख के ॥ हुमरा व्यस्तरूपा सा ॥ व
या जं परि कीर्तितम् ॥ २७ ॥ शून्ये रेखे तनुसुर्तुलं ॥ खारिजं तद्विपर्यये ॥ नुसुर्तुल दाखिलं ॥ शून्य त्रय रेखा
न्वितं ॥ भवेत् ॥ २८ ॥ अतवे खारिजं व्यस्तः ॥ मतवे दाखिलं भवेत् ॥ शकलानां स्वरूपं च दर्शितं पूर्वसंमत
म् ॥ २९ ॥ इति शकल नामानिलक्षणं च ॥ यस्य चोर्ध्वाधभा गौखरेखान्वितौ ॥ ३० ॥ खारिजं दाखिलं वै वि

लोमा ३३३ ॥ इवेत ॥ रेखायां संयुतौ तौ यदा सा ३३३ ॥ वितंतद्विपर्यान्वितौ ३३३ ॥ मुक्कलीवं भवेत् ॥ ३६ ॥
लह्यानां तवरवारिजं न स्रज्ज्वलस्वारिजं ३३३ ॥ तदाख्यं सर्वे ते वलयुक्ता दिने पुमांसः स्त्रियास्तौ ॥
च शुभा शुभाः क्रमेण ॥ ३७ ॥ अंकी शतवदारिवलं च कज्जुलदारिवलं न स्रज्ज्वलदारिवलं ३३३ ॥
तदाख्यं सर्वे ते वलयुक्ता निशविभागे योषिदेकमसत्रयः शुभाः स्युः ॥ ३८ ॥ जमाते जतमे हुमावया जं
३३३ ॥ साविता हूयं वलयुक्तं च संध्यायां क्रीवे मध्यौ त्वसच्छुभः ॥ ४० ॥ पुमांस्तु हुमरा स्त्री स्यात् वया ॥
जोन्यौ न पुंसकौ ॥ स्वल्पवीर्यान्वितौ स्त्रे यौ हुमरा च वयाजकौ ॥ ४१ ॥ तरिखा फरहोक्ता च न की ३३३ ॥
मुक्कलीवं संज्ञका वलयुक्तं च संध्यायां क्रीवा स्त्रे यौ शुभाः शुभौ ॥ ४२ ॥ पुमांस्तु फरहा स्त्रे यः स्वल्पवीर्या
न्वितस्तथा ॥ त्रयः क्रीवाः स्त्री स्वभावाः क्रीवे त्वेवं विमर्शयः ॥ ४३ ॥ लह्यानां तवरवारिजं न स्रज्ज्वल
स्वारिजौ ॥ ३३३ ॥ आग्नेयः शकलं पूर्वे वलाढ्यं पीतवर्णकम् ॥ ४४ ॥ हुमा चतवदारिवलं फरहे जतमेत

था॥३॥३॥वायवीयंचवारुण्यां वलाढ्यं रक्तवर्णकम्॥४५॥तरिवाच वया जाख्यं न कीनु सुर्तुलदाखि
लम्॥३॥३॥आप्यंचवलसंयुक्तमुत्तरे श्वेतवर्णकम्॥४६॥क बुदाखिलमंकीशमुकलाचजमातकम्॥
३॥३॥पार्थिवंदक्षिणाशयां वलाढ्यं श्यामवर्णकम्॥४७॥लह्यानुस्मदाखिलौच॥३॥चापमीनौगुरोः
स्मृतौ॥सिंहौनुसुर्तुलखारीजक बुदाखिलकौ॥३॥खेः॥४८॥जमातेजतमे॥३॥युग्मकन्येत्तयौबुधस्यतौ
॥वयाजंचतरीकंच॥३॥कौचन्द्रस्यकीर्तितौ॥४९॥फरहातवदाखिलौ॥३॥तुलोक्तौभृगोःस्मृतौ॥हुमरा
चनकीत्तयौ॥३॥मेषालीभूसुतस्यच॥५०॥उक्तांकीशौ॥३॥चतौत्तयौनक्तकुंभौशनेस्तथा॥क बुलातव
खाखिलौ॥३॥राहुकेत्वोघटेणकौ॥५१॥चराह्यंमुत्कलीवंसाधितंचस्थिराह्यं॥द्विस्वभावाह्यंत्तयंखा
रिजंदाखिलाह्यम्॥५२॥अथशकलानां गुणवर्णादि॥लह्यानंब्राह्मणंगौरंधर्माशक्तंचपण्डितम्॥
मिष्टवाक्यंमिष्टभुक्चह्रस्वगीवंचश्यामदृक्॥५३॥देवगृहेजपस्थानेचोपाध्यायगृहेस्थितिः॥माणि॥

रनर कंच सुवर्णं च श्रेष्ठं गंधं सुवस्त्रं कम॥ ५४॥ कञ्जुदाखिलकं श्रेष्ठं सचंगो धूमवर्णं कम॥ मिष्टवाक्यं श्यामनेत्रं
 ४ शिल्पतं मध्यमोच्चं कम॥ ५५॥ क्रियादिके च कुशलं रथ्यां देवा लये स्थितिः॥ ५६॥ स्वर्णं सुवासं च माणिक्यं
 मिष्टमुक्तं सदा॥ ५७॥ कञ्जुलखारिजं शुभं म्लेच्छं मन्याय तत्परमज्ञेयं॥ वरां कितं च वदनं मार्जारदृशं च दीर्घं
 खम॥ ५८॥ वर्णं च कृष्णपीतं स्थूलरदं पिशुनप्रकृतिं च तिक्तप्रियं च वासं निंद्यस्थानं च लोहपाषाणम॥ ५९॥
 जमातं गोधूमवर्णं शृङ्गं च चित्रं रेखनेनिरतं॥ गुणवान् सुवर्णं कुशलं व्ययशीलं हिंसान्वितं वैद्यं॥ ६०॥ कृष्णे
 क्षणं च मध्ये च दीर्घास्यं मिष्टभोजने चरतं॥ संधीकरणं कुशलं पठनस्थानं च हरितमणिम॥ ६१॥ फरहा
 र्यं शकलं च दीर्घदेहं गौराभं लिपिहासनेति चित्तवृत्तिं॥ भिन्नभूत्वति श्यामनेत्रं मोष्ठस्वल्पं मुक्ताढ्यं स्थ
 लं शुभगं च मिष्टभोज्यम॥ ६२॥ उक्ताख्यं शकलं च कृष्णवर्णं दीर्घास्यं मलिनं च हीनजातिं श्यामास्यं त्वतिस्व
 ल्पनेत्रयुक्तं क्लेशाढ्यं त्वतिकुशलं च शाकपण्ये॥ ६३॥ काशगृहं परिषं पक्षिस्थानं च सांधकारजलयुक्तं पि ४

शुनंधातौ वंगं पाषाणे कृष्णपाषाणं ॥ ६३ ॥ अंकी शं कृष्णवर्णं कृषिकर्म रतं कृष्णनेत्रं च म्लेच्छं गेहकृत्ये सम-
 र्थं मलिनमुखयुतं ग्रामवासं च दीर्घं ॥ दास्यादिकृत्य युक्तं नखरदसु दृढं त्वग्लमुच्चालसाढ्यं मिथ्यावाक्या-
 ल्यनेत्रं त्वतिरवसहितं लोहपाषाणकृष्णं ॥ ६४ ॥ दुस्मार्गं सत्रियं शूरं शस्त्रवेद्यं च तस्करं ॥ हिंसायुक्तं च निर्दयं च
 नापितं लोहकारकम् ॥ ६५ ॥ कलिप्रियं पीतनेत्रं व्रणं कितवृहच्छिरं ॥ मध्यमोच्चं तिक्तप्रियं वनादिगह्वरे स्थि-
 तिं ॥ ६६ ॥ वयाजशकलंगौरं ब्राह्मणंगमनानितम् ॥ सुवन्वितं सिद्धियुतं श्रेष्ठं देवार्चने रतं ॥ ६७ ॥ मध्यमोच्चं व-
 र्जुलास्यं श्यामनेत्रं वचः प्रियम् ॥ कर्पूरं दिग्गुणं धाढ्यं मोक्तिकविक्त्रयान्वितं ॥ ६८ ॥ जलदृश्यं युतं स्थानं श्रे-
 ष्ठवस्त्रं सुशोभनम् ॥ मिष्टान्नं दुग्धसंयुक्तं विल्लोरं दध्नश्च रत्नितम् ॥ ६९ ॥ सुसुखास्ति शकलं सत्रं श्रेष्ठं च राज्य-
 कार्ये रतं ॥ धर्मान्वितं च दीर्घदेहं नेत्रं च गौरवर्णं च ॥ ७० ॥ स्थानं च जलसमीपे शुभगं स्वर्णस्य हारकं स्वर्णम् ॥ मा-
 ति कं रत्नपण्यं श्रेष्ठवसनं च मधुरभोजनं च प्रियम् ॥ ७१ ॥ सुसुखास्ति शकलं गौरं विप्रं तपोन्वितम् ॥ दीर्घं कृतास्यं

रुन. १. तिलयुक्तं ह्रस्वं विस्तीर्णनेत्रयुतं ॥ ७२ ॥ धातौ सौवर्णरजतं स्फटिकं सिंधौ स्थलं सुवस्त्रधरं ॥ अध्ययनाध्यापन
युतं सरसं भोज्यं सुगंधयुतं ॥ ७३ ॥ अतवेस्वारिजशकलं म्लेच्छं दीर्घं व्रणं कितं च ॥ कृष्णसपीतवर्णे निःसत्त्वं कपि
लनेत्रं च ॥ ७४ ॥ उच्चस्थले निवासं वनाद्रिकूपान्वितं सदुर्गं च ॥ वसनं चोर्णो भूतं देहाशक्तं च दुर्गंधमं ॥ ७५ ॥ न
कीशकलं गौरवर्णं च क्षत्रं कृशं पीतनेत्रं भटं स्थूलग्रीवं ॥ सशस्त्रं भटेष्वग्रगण्यं शिशोः शैवकं न स्वतंत्रं स्थि
तं रक्तकेशं ॥ ७६ ॥ मांसादिभक्षणे चित्तं हरिद्वस्त्रं च स्वल्पकं ॥ स्थानं जलस्य निकटं सांधकारं प्रकीर्तितं ॥ ७७
अतवेदाखिलं दीर्घं देहं गोधूमवर्णकमं ॥ क्लिष्टदेहं च सुमुखं भूमिन् मुरुदीर्घकमं ॥ ७८ ॥ श्यामनेत्रं तिल
युतमुच्चवस्तुप्रियं स्थलमं ॥ वृक्षसमूहं सजलं संभक्तं ततरोरधः ॥ ७९ ॥ इज्जतमारब्धदलं प्रोक्तं शूद्रं च नृपले
खकं ॥ गणकं गुणसंप्राप्तं हि सुंदरं स्मश्रुलोचने ॥ ८० ॥ चित्रवस्तुप्रियं स्थानं पादागारं सचित्रकं ॥ लाजावर्तं सप्त
धातुं चित्रवस्त्रं सकोमलं ॥ ८१ ॥ तरिखारब्धदलं वैश्यं गौरांगं दीर्घदेहकं ॥ असक्तांगं वृहन्नेत्रं सुंदरं मार्गगामिनं

॥८२॥ सजलं पर्वतस्थानं चारु राजगृहे स्थितिः ॥ बहुमौल्ययुतं वस्त्रं भोजने मधुरप्रियम् ॥ ८३ ॥ इति शकला नां
गुणवर्णादि ॥ अथ स्थानसंज्ञा ॥ आद्यं १ तूर्यं ४ सप्तमं ७ दिग्मितं च १० स्यादवतादं केन्द्रसंज्ञं तदेवा ॥ द्विः पंचाय
ष्टचलाभ ११ संज्ञं च मायलज्ञेयं विज्ञैः पणफरा ख्यं तदेवा ॥ ८४ ॥ तृतीयं ३ षष्ठं ६ कर्कदिनेश १२ तुल्यमायो
क्लिमं जायलसंज्ञं केच ॥ विश्वादि कानां च चतुष्टयानां १३ १४ १५ १६ वतुदलयुतं स्यादवतादं संज्ञम् ॥ ८५ ॥
आग्नेयं वायवं चाप्यं पार्थिवं च चतुष्टयम् ॥ चतुराष्ट्रं तितोज्ञेयमाद्यगेहादितत्त्वकम् ॥ ८६ ॥ अग्निर्वायुस्तथा
तोयं धरणी च चतुर्थकम् ॥ एकैकशकलेज्ञेयमपितत्त्वचतुष्टयम् ॥ ८७ ॥ आद्यं १ लाभं ११ सप्तमं ७ पंचमं च ५
धर्मैर्द्वितं २ खेन्दु १० गेहं शुभं च ॥ त्रितूर्यौ च मध्यमौ संप्रदिष्टौ षष्ठौ च न्यतिदितं वैगृहाणि ॥ ८८ ॥ विश्वा १३ ष
ट्पूर्वगेहस्य प्रोक्तेशका १४ स्तार्द्धे ७ स्याधनाख्यं गृहस्य ॥ साक्षीज्ञेयौ पंचषष्ठौ च गेहातातौ यस्य षोडशेवं सु
खस्य ॥ ८९ ॥ पुनस्य पुनंदं दशमं रिपोश्चर्द्धमदस्य ७ लाभं ११ व्यय १२ भं च मृत्योः ॥ शरेन्दु १५ नंदस्य च रिपुर्द

स्वभस्य १० लाभस्य ११ द्यूने १२ च गजेभ्यस्य ॥ १३ ॥ विष्व १३ स्याद्यं १४ शक्र १४ गोहस्य कितं पंचेदो १५ अन्नं दसं
 र्वं नृपस्य ॥ तूर्यं ज्ञेयं साक्षिगेहं गृहाणां सर्वेषां वैसाक्षिगेहं शरेन्दुः १५ ॥ १॥ प्रस्तारस्य पूर्वगेहं चतुष्कं ज्ञेयं
 विज्ञैरुन्महान्तं तदेवा ॥ पंचादीनां वेदसंख्य गृहाणां ५ ॥ १॥ ज्ञेयं विज्ञैरुन्महान्तं तदेवा ॥ पंचादीनां वेदसंख्य गृहाणां ५ ॥ १॥
 स्य ११ ॥ ११ ॥ १२ ॥ संज्ञासुतवल्लकंबुधैः ॥ विष्वादीनां चतुष्कस्य १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ जवादातं प्रकीर्तितम् ॥ १७ ॥
 इति श्रीसनायककुलावतंसपरमसुखोपाध्यायकृतोत्पलनवरत्ने संज्ञारत्नप्रथमम् ॥ १॥ अथ वलावलद्विती
 यः ॥ २॥ तत्र वलावलस्य प्रयोजनं ॥ शुभाशुभस्य दाता ॥ सवलासत्फलप्रदाः ॥ निर्वलानिष्फला ज्ञेया
 सस्मा ज्ञेयं वलावलम् ॥ ३॥ अग्निर्वायोरुत्थानीरभूयोर्मिथः सौहृदं वैपरीत्योर्मिथः शत्रुता ॥ अग्निभूयो
 उत्थानीरवायोरुर्मिथो मध्यमं सौहृदं ज्ञेयमेवं सदा ॥ ४॥ आग्नेयादीनि खण्डानि त्वाग्नेयादिगृहेषु च ॥ गता
 नि सवलानि स्युर्मित्रगेहेतयेव च ॥ ५॥ यदाशत्रुगृहेतिष्ठेद्वलंतस्य न विद्यते ॥ मध्यमारव्ये गृहेतिष्ठेद्वलंतं मध्यं

राम
 ६

भवेत्तदा ॥ ४॥ एवंवलंस्वगेहस्यखण्डस्यप्रथमंततः ॥ पंक्तिगेहैक्यभेदेनद्वितीयवलमुच्यते ॥ ५॥ शकु
नंप्रथमंतेयमवदहारख्यं द्वितीयकंविजदहारख्यं तृतीयं ३ स्याच्चतुर्थमवदस्मृतं ॥ ६॥ पंचमंचमिजाजारख्यं
षष्ठं हफारख्यमोरितं ॥ सप्तमंमसहारख्यंचक्रममेषांचकथ्यते ॥ ७॥ शकुनस्यचपंक्त्यांहिकारणंनान्यवि
द्यते ॥ स्वभावेनैवतज्ज्ञेयंशकलंस्वस्ववेश्मनि ॥ ८॥ अवदहारख्यं द्वितीयंतुतस्यकारणमुच्यते ॥ एकैक
शकलेचास्तितत्त्वानांचचतुष्टयं ॥ ९॥ ऊर्ध्वाधःक्रमेणैववन्हादींश्चसदैवहि ॥ कश्चित्प्रकटरूपेण
गुमरूपेणकश्चन ॥ १०॥ प्रकटंविन्दुरूपेणगुमरेखात्मकेनहि ॥ तस्मात्प्रकटतत्त्वस्यसंख्याकुर्व्या
न्मनीषिभिः ॥ ११॥ अवदहेतिचयेवर्णाश्रयादिषुनियोजयेत् ॥ अकारस्यैकसंख्यास्याद्वका
रस्यद्वयं ॥ १२॥ दकारस्यचतुष्कंचहकारस्याष्टसंख्यकम् ॥ एवंतत्त्वक्रमेणैवयस्ययस्यांक
संमितिः ॥ १३॥ तदंकतुल्यगेहेतुशकलस्यस्थितिर्भवेत् ॥ यथालह्यानके ॥ खण्डेप्रकटंवहितत्त्वकम्

॥१४॥ तस्याक्षरोप्यकारेणितस्यांकश्चैकमेव हि ॥ तस्माद्वाद्येचाब्दहस्यलह्यानस्यस्थितिंवदेत् ॥ १५ ॥
 ७ एवंतरीकशकलेवेदः ४ तत्त्वंचदृश्यते ॥ प्रगटत्वेनतत्रास्तिवेदार्णमहृहारम्यकम् ॥ १६ ॥ वेदार्णवस्यसंख्या
 कमेक १ द्व्य २ त्रि ३ गजोमितं ॥ तेषांयोगः पंचदशतस्मात्पंचदशेगृहे ॥ १७ ॥ तरीकस्यस्थितिर्ज्ञेयमह
 हेतिचनिश्चितं ॥ एवंक्रमेणसर्वेषांखण्डानांसंस्थितिकुरु ॥ १८ ॥ यस्यतत्त्वंगुप्तरूपंतस्यांकंनैवलभ्य
 ते ॥ शेषगेहेचतत्खण्डजमातंषोडशेयथा ॥ १९ ॥ अन्यत्प्रयोजनंचास्यवर्ततेतत्स्वरस्यच ॥ रूपस्यक
 थनेसंख्यासंतानस्यापिनिर्णये ॥ २० ॥ एवमेवक्रमेणैवविजृद्धहेवर्णसंस्थितिः ॥ अग्न्यादिकेषुतत्त्वे
 पुखंडेषुशकलेषुच ॥ २१ ॥ वकारस्यद्वयं २ स्त्रेयंजकारस्याद्वि ३ संख्यकंदकारस्यचतुः ४ संख्याहका
 रस्याष्टकंस्मृतं ॥ २२ ॥ प्रगटतत्त्वस्यसंख्यैक्यंतत्तुल्येचगृहेस्थितिः ॥ षोडशांकाधिकेलाभेषोडशंशो
 धयेततः ॥ २३ ॥ शेषांकतुल्यंतद्देहंविजृद्धहेतस्यबुध्यतां ॥ यथाचपरहारखंडेप्रकटंचत्रितत्त्वकं ॥ २४ ॥

अग्नेर्वायोश्चभूमेश्चतेषां वर्णानि कथ्यते॥ वकारश्च जकारश्च हकारेति प्रकीर्तितम्॥ २५॥ वकारस्य
टि२ संख्याकं जकारस्याटि३ संख्यकं॥ हकारस्याष्टकं त्रेयं योगे सप्तदश१७ स्मृतं॥ २६॥ षोडशं शोधि
ते तत्र शेषं स्यादेकसंख्यकं॥ तस्माच्च प्रथमे गेहे फरहा विजदहे स्थितः॥ २७॥ एवं क्रमेण सर्वेषां षंडा
नां विजदहे स्थितिः॥ अंकाभावे जमातस्य धृतं तस्माच्च षोडशं॥ २८॥ अन्यत्र योजनं चास्य वर्तते सोऽपि
कथ्यते॥ कार्यावधेः श्रयस्तानमस्मादेव प्रजायते॥ २९॥ तृतीयपंक्तिर्केचैव क्रमं च परिकीर्तितं॥ अ
त्र दाख्ये चतुर्थे च पंक्तौ चक्रममुच्यते॥ ३०॥ एवमेव क्रमेणापि चाब्रुवर्णसंस्थितिः॥ अकारस्य भवेदे
कः१ वकारस्य द्वयं२ स्मृतम्॥ ३१॥ जकारस्य भवेत्त्रीणि३ हकारस्य चतुष्टयम्४॥ तेषां योगे दशांकर
स्यात्तदूर्ध्वेनैवलभ्यते॥ ३२॥ तस्माद्दशमपर्यंतं शकलं स्थाप्यते मया॥ लाभादीनां गृहस्यापि शकल
स्थापने विधिः॥ ३३॥ खबुद्धे कौशलेनापि स्थाप्यते पूर्वसंमतम्॥ लह्या न स्याग्नि तत्त्वं च प्रकटत्वेन

र. न. ८ दृश्यते ॥ २४ ॥ तत्रैवाकारवर्णोक्तिस्तस्यां कं एकमेव च ॥ तस्मादाद्ये चाद्वादस्य लह्या नस्य निवेशनं ॥ २५ ॥
एवं द्वितीये हुमरामया जंचतृतीयके ॥ परं त्वत्र त्रिसंख्या कं न सत्त्वारिजकेऽपि च ॥ २६ ॥ वयाजं शकुने पू
र्वे वयाजं चतृतीयके ॥ धृतं न सत्त्वारिजं च नवमाच्चतृतीयके ॥ २७ ॥ अंकीशे र्वारिजं कञ्जु लचतुः सं
ख्या भवेत्किल ॥ अंकीशे शुद्धभूतत्वं तूर्ये चैव तथा विधं ॥ २८ ॥ तस्मादंकीशकं तूर्ये प्रथमं भूमि संज्ञके ॥
स्थापितं नवमात्तूर्ये कञ्जुल र्वारिजं व्यये ॥ २९ ॥ उक्ते जतमे पंच संख्या कं दृश्यते खलु ॥ पूर्वाद्देशकु
नस्यापि उल्कास्थानं च विद्यते ॥ ३० ॥ तस्मात्पंचमके गेहे उल्कायाः स्थापनं कृतं ॥ रजत्मारख्यं दलं चैव श
कुनस्योत्तरे स्थितं ॥ ३१ ॥ तदं कं नवमादत्ते चावसानं त्रयोदशे ॥ तस्मात्त्रयोदशे गेहे रजत्मारख्यं दलं धृ
तं ॥ ३२ ॥ कञ्जुलदारिविलके षट्चातवे र्वारिजके तथा ॥ पूर्वव्यवस्थया षष्ठे कञ्जु हारिविलके धृतं ॥
॥ ३३ ॥ आतवे र्वारिजं चापि श१४ क्रगेहे प्रतिष्ठितं ॥ समसंख्या च फरहे न स हारिविलके तथा ॥ ३४ ॥

फरहासममेगेहेनस्त्रदाखिलकेसमे॥१५॥ नक्यष्टमेचनवमेचातवेदारिविलंस्मृतं॥१६॥ दशमेतरि
खकाक्षेयंजमातंषोडशेतथा॥ अन्यत्रयोजनंचापिवर्ततेतंचकथ्यते॥१७॥ वस्तूनां नामकथनेचा
कस्यानयनेतथा॥ तुरीयचात्र दारव्यस्यव्यवस्थेयंकृतामया॥१८॥ पंचमंचमिजाजारव्यक्रमंवक्ष्या
मितस्यवै॥ ग्रहक्रमंचतत्रास्ति उर्ध्वादधक्रमेणच॥१९॥ भूमेश्चंद्रबुधः शुक्रसूर्यारिज्याकिंणाक्र
मात॥ आकाशेमण्डलानि स्युरुर्ध्वमूर्ध्वक्रमेणच॥२०॥ ग्रहेषु मुख्यमंकश्चतस्मात्पूर्वैर्वेधृतं॥ ततः
शुक्रबुधश्च न्दमंदजीवकुजाः क्रमात्॥२१॥ भौमस्याग्रेणदुर्केतुमिजाजारव्यग्रहः क्रमात्॥२२॥ रव्यदी
नां ग्रहाणांचद्वेद्वेखण्डेस्ति तस्यवै॥२३॥ कब्रु द्वाखिलकंनस्त्रवारिजंचरवेः स्मृतं॥ प्रथमंशकुने
कब्रु द्वाखिलं परिकीर्तितम्॥२४॥ तस्मात्मिजाजेप्रथमेग्रहेकब्रु लदाखिलं॥ फरहातवदाखिले
खण्डे शुक्रस्यवर्तते॥२५॥ प्रथमे फरहाचास्ति प्रकृतेश्च विपर्ययात्॥ नांगीकृतंचतस्मान्नदग्रेतवदा

१. न. २.
८

र	शु	बु	च	श	गुरु	मंगल	रा	केतु
ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ

खिलं ॥ ५॥ निवेशितं च प्रकृतेः साम्यत्वात्तदनेकधा ॥ बुधस्यापि खण्डे जमाते जतमेतयोः ॥ ५॥
 प्रथमे च जमातं च तस्मादत्र निवेशितं ॥ वयाजं चतुर्शकं चन्द्रस्य हे प्रकीर्तिते ॥ ५॥ वयाजे प्रथमं तस्मा
 द्वयाजं चात्र संस्थितः ॥ ३॥ काकी सौ चतौ खण्डौ शनेस्तु परिकीर्तिते ॥ उक्ताशकलं पूर्वतस्मादत्र नि
 वेष्टितं ॥ लह्यानुसदा खिले च गुरोः खण्डे प्रकीर्तिते ॥ ५॥ प्रथमं शकुने लह्यात्तस्मात्तल्लह्या न कंध
 तं ॥ हुमराचनकी खण्डे भौमस्य च प्रकीर्तिते ॥ ५॥ पूर्वच हुमरात्तस्मात्तदत्रैवं निवेशितं ॥ तदग्रे राहुश
 कलं कज्जुलखारिजकंधतं ॥ ६॥ एवमष्टदलानां च स्थापनं चकृते मया ॥ एवं चापरखंडानामष्टा ॥ राम
 नानवम गृहात् ॥ ६॥ एवमिजाजपंत्यां च खण्डक्रममुदीरितं ॥ प्रयोजनं चाप्यन्यं च वर्तते वारनिर्णये ॥ ८

॥६२॥ कार्यसिद्धौ च पञ्चया वैमिजाजारख्यं क्रमं बुधैः ॥ हर्षाख्यं रससंख्यं च क्रमं तस्य वदाम्यहम् ॥६३॥ अ
ग्नि तत्त्वं च तत्त्वेषु मुख्यं लह्याने के स्थितं ॥ तस्मादाद्ये चलह्याने धृतमन्यविधिं बुवे ॥६४॥ वर्णक्रमेत्त्वका
रं च प्रथमं ब्रह्मणा कृतं ॥ अकारं चास्ति लह्याने तस्मात्पूर्वे निवेशितं ॥६५॥ लह्याने हरफाख्यायां तद्विरोधी
द्वितीयके ॥ अंकी शं च स्थितं तत्र तदग्रे च विधिं बुवे ॥६६॥ वायोर्विन्दुश्च हुम्नायां स्थितं वर्णेव कारकं ॥ त
स्मात्तृतीयगेहे च हुम्नायां स्थापनं कृतं ॥६७॥ वयाजंतं द्वे परीत्ये स्थितं गोहे चतुर्थके ॥ विरोधित्वा तत्समीपे सर्व
खं एडेष्यं विधिः ॥६८॥ केवलैर्नैव तत्त्वेन चाग्निवायूद्भवेन च ॥ गोहं खण्डद्वये जातं नीरभूम्योर्विलोमतः ॥६९॥
एवं केवलतत्त्वैभ्यः क्रमं खण्डचतुष्टये ॥ तत्त्वद्वयाभ्यामन्यस्य खण्डस्य च स्थितिं बुवे ॥७०॥ नीरभूम्यो स्थितौ त
त्त्वौ नुसुहाखिलके तथा ॥ तस्माच्च पञ्चमे गोहे न स्रहाखिलखण्डकं ॥७१॥ रिपुगेहे च तत्स्यं धीनुस्नुतवारिज
के स्थितिः ॥ वायुभूमिजलानां च तत्त्वानि तवदाखिले ॥७२॥ स्थितान्यतः सममे । ॥

१ न. २. चातवेदाखिलं धृतं अष्टमेतद्विपर्यासं स्थितं चातवरवारजं ॥ १३ ॥ वह्निवायुभुवानां च परहायां त्रितत्त्वकं ॥ तस्माच्च न
१ वमेगेहे परहास्थापनं कृतं ॥ १४ ॥ दशमेन किखण्डं च वैपरीत्या च स्थापितं ॥ वायुभूम्योश्च द्वे तत्त्वे कञ्चु दाखिलखं
डके ॥ १५ ॥ तस्मादेकादशे गेहे खंडकञ्चु लदाखिलं ॥ द्वादशे तद्विपर्यासं क्वञ्चुलखारिजकं धृतं ॥ १६ ॥ जमातमु
कले जन्मातरि वाचचतुष्टयम् ॥ त्रयोदशे शक्रगेहे तिथ्यां वैषोडशे धृतं ॥ १७ ॥ एवं चारव्यायां पंक्त्यां तेयं च तत्क्रमं बुधैः
॥ परं त्वयमक्षरेण क्रमं ग्लेहैः प्रकीर्तितं ॥ १८ ॥ अस्माहारव्यश्च पंक्त्यश्च स्थापने कारणं गृहे ॥ न दृष्टं न श्रुतं तस्मात्
तथैव धृतं मया ॥ १९ ॥ कारणं समपंक्तेः श्रुतं पूर्वानुसारतः ॥ पुनश्च सुखबोधार्थं क्रमं च लिखते धुना ॥ २० ॥ शकु
नस्य क्रमं पूर्वोक्तमवदह क्रमं ॥ २१ ॥ इदानीं ब्रुवते पश्चाद्दिग्दहाद्यं यथा क्रमात् ॥ २२ ॥ लह्या च १ हुमरा २ नुसुत्तवा
रिजं ३ चवयाजिकं ४ कञ्चु लखारिजे पूजतमेर्दचातवेखारिजं तथा ॥ २३ ॥ अंकीशं मुकलां कञ्चु दाखिलं १० राम
परहाभिधं ११ ॥ नुसुदाखिलं १२ नकी १३ चातवेदाखिलं १४ तरिखा मिधं १५ ॥ २३ ॥ जमात १६ मवदहे पंक्त्यां क्र १०

मेणकथितंमया॥फरहा१चलह्या२चातवेदाखिलं३चवयाजकं४॥५॥तरिखा५कवजुलखारिजेद्दुमरां
७कीश८कौतथा॥नुसुतुलखारिजं९चोकले१०जतमे११नुसुदाखिलं१२अतवेखारिजं१३चेवनकी१४कजु
लदाखिलं१५जमातं१६विजुदहारव्यायांपंक्त्यामेवक्रमेणच॥१७॥लह्या१८हम्रा२वयाजाख्य३मंकी४मुक

[illegible]

१२२. लापभिधं॥ कञ्जु दाखिलं६ फरहा० नकी८ चातवदाखिलं८॥ ८॥ तरिखा१० नुसुतवारिजं११ कञ्जु लखाखिजं१२
तथा॥ १॥ रजमा१३ तवरवारिजे१४ नुसुदाखिल१५ जमातके१६॥ ८॥ अञ्जु दाख्येचपंक्त्यां वैक्रमेण शकलानि
वैकवजुदाखिलं१ चातवदाखिलं२ चजमातकं३॥ ८॥ वयाज४ मुकलापलह्या६ हुमा० कवजुलखाखिजं८
नुसुतुलखाखिजं९ फरहे१० जतमे११ तरिखामिधं१२॥ ८॥ अंकीश१३ नुसुदाखिले१४ नकी१५ चातववारिजं
१६ मिजाजाख्येचपंक्त्यां वैखाण्डाभिकथितानि वै॥ ८॥ लह्या१ कीशो२ नौहुमा३ वयाजो४ नुसुदाखिलं५
नुसुतवारिजकं६ वैवातवदाखिल० खाखिजो८॥ ८॥ फरहा९ चनकी१० कञ्जुदाखिलं११ खाखिजं१२ तथा
॥ जमात१ मुकले१४ जतमे१५ तरिखा१६ चाक्षरक्रमे॥ ८॥ लह्या१ चातवदाखिल२ मतवेखाखिजे३ जतमा४
फरहारव्याः५॥ हुमरा६ नकु० कला८ रव्याः नुसुतवारिज९ दाखिलाभिधौ क्रमशः॥ ८॥ कवजुदाखिल११ राम
खाखिज१२ वयाजं१३ कीशानि१४ खण्डकानि स्युः॥ १॥ रजतमा१५ तरिखा१६ वैक्रममेव सहारव्यायां१५॥ एवंपं११

क्रिक्रमं प्रोक्तं समानां पृथक् पृथक् ॥ प्रयोजनं च सर्वेषां पूर्वलिखितवान् किल ॥ १६ ॥ खण्डप्रस्तारके यत्र गृहे
च पतितं किल ॥ शकुनादिपंक्तिर्केचैव तद्गृहे वलवान् भवेत् ॥ १७ ॥ द्विरग्न्या ३ दिक् १ गृहे तत्र यदि स्यादधिकं वलं
॥ नो चेद्युनवलं ते यं वलमेवं विचारयेत् ॥ १८ ॥ दृष्टेर्वलं तृतीयं स्यात्प्रकारं लिखाम्यहम् ॥ पश्यं त्यन्योन्यं
डानि समं च समं तथा ॥ १९ ॥ द्वादशेषे वगेहेषु नाग्रे दृष्टिः प्रजायते ॥ स्वेन शुभेन मित्रेण खण्डं यत्र निरीक्षितं
॥ २० ॥ तत्तत्वं डं वलसंयुक्तमेवं ते यं विचक्षणैः ॥ पापेन शत्रुणा वापि दृष्टं मेघनिर्मलं भवेत् ॥ २१ ॥ प्रथमस्य
शकलं चेत्स्याद्वलयुक्तं तु कार्यं कृतं ॥ निर्वलं चेत्तदा कार्यं नाशो ज्ञेयः सदा बुधैः ॥ २२ ॥ तस्माद्द्वलावलं पूर्वं नि
रीक्ष्य च फलं वदेत् ॥ एवं वलविचारे चरत्वं ते यं द्वितीयकं ॥ २३ ॥ इति श्रीवलविचारे द्वितीयखण्डं समाप्तम् ॥ ॥
अथ प्रथमोपकरणज्ञानार्थं तृतीयखण्डं ॥ उपकरणं विना सर्वकार्यसिद्धिर्न जायते तस्माच्च प्रथमं वक्ष्ये उपकर
णं च षड्विधं ॥ २४ ॥ तेषां ज्ञानं यदा नास्ति प्रथमतः स दृष्ट्या भवेत् ॥ तेषां नामान्यहं वक्ष्ये तथा तेषां चलक्षणं ॥ २५ ॥ मर

रत्न

१२

तिवाहुं प्रथमं १ मन्यदिमतिजाजकं रत्नसीरकं तृतीयं च ३ तत्कारं चतुर्थकं ४ ॥ पंचममिन्किलावं च ५ षष्ठं
 चैव वलावलम ॥ षेषां ज्ञानं भवेदेषां प्रथमसिद्धिः सदैव हि ॥ ४ ॥ सर्वेषां मूलभूतं हि पाशकं परिकीर्तितं ॥ तदभावे
 विधिं वक्ष्ये शकलोत्पादने धुना ॥ ५ ॥ स्वासंनियम्य रेखां च दृष्ट्वा कारं च कारयेत् ॥ तस्योपरित्व संख्यां च रेखां
 कृतैकश्यासया ॥ ६ ॥ रेखां कतुल्य शकलं शकुनस्य क्रमेण च ॥ प्रथमं स्थपने तस्मात्सप्तमं च द्वितीयकं ॥ ७ ॥
 तत्सप्तमं तृतीयं तत्सप्तमं च चतुर्थकं ॥ तेभ्यः प्रस्तारकं कुर्यात्पूर्वोक्तेनैव कर्त्तव्यं ना ॥ ८ ॥ षोडशाधिकं रेखायां षो
 डशं पातयेत्ततः ॥ शेषां केनैव शकलं वेद संख्यां च कारयेत् ॥ ९ ॥ प्रस्तारं पूर्ववत्कृत्वा पाशका संभवे सति ॥ पाश
 के विद्यमाने तु पाशकेनैव कारयेत् ॥ १० ॥ प्रथमं नामानि षष्ठ्या समं ॥ ते व्यस्तेन भाषितं ॥ रदानीं स्व स्वके स्था
 ने कर्मणा च वदाम्यहं ॥ ११ ॥ प्रथमार्थं पाशकं क्षित्वा प्रस्तारं कारयेत्सुधीः ॥ इन्किलावं तत्तत्सप्तमं प्रस्तारस्य च का
 रयेत् ॥ १२ ॥ इन्किलावं विना प्रथमतः तथ्यतां नैव जायते ॥ तस्मादावश्यं कं कुर्यादिन्किलावं सदा बुधैः ॥ १३ ॥ इति

राम

१२

कश्चिन्निगदितं न सर्वेषां मतं विदम् ॥ आद्यं तस्य मतं प्रोक्तं साहित्यमिन्किलावकं ॥ १४ ॥ तस्माच्च तन्मतेनादावि
 न्किलावंचकथ्यते ॥ परं त्वावश्यकं नास्ति सर्वेषां च मते किल ॥ १५ ॥ सर्वेषां मतं तच्चैषं सर्वप्रहस्यकारणं ॥ इन्वि
 लावंच प्रथमं कथ्यते निचमतकृतं ॥ १६ ॥ प्रथमं पंचमं हत्वा षष्ठं चैव द्वितीयकं ॥ तृतीयं सप्तमं चैव चतुर्थं चा
 ष्ठमं तथा ॥ तदुद्भवानि खण्डानि च त्वार्णदौ द्विखेत्युनः ॥ पूर्वोक्तैर्नैव मार्गेण प्रस्तांकारयेत्सुधीः ॥ १७ ॥ तस्मात्स
 र्वोक्तो प्रह्मानि कथयेत्प्रह्मकोविदः ॥ प्रह्मं च तथ्यतां याति गुणवर्णोपमोन्यथा ॥ १८ ॥ इन्किलावाद्दूयेमाद्य
 मुपकरणं निरूपितं ॥ वलावलविचारे च द्वितीयं परिकीर्तितं ॥ १९ ॥ मरुतिवाहं तृतीयं विधिं तस्य वदाम्यहं ॥
 पंचधा तस्य नामानि प्रोच्यते यवनोदितं ॥ २० ॥ चतुर्विदुः ॥ रुवार्दस्यात्सुमासी पंचविंदुकः ॥ २१ ॥ सुदासी षष्ठ
 विन्दूनां ॥ २२ ॥ सवार्दसप्तविंदुकः ॥ २३ ॥ अष्टविन्दुस्समानी ॥ २४ ॥ स्यादेवं मरुतिवाहयं ॥ प्रयो
 जनं त्रुवे तस्य प्रह्मस्य समये धुना ॥ २५ ॥ आद्यं पंचमयो वैरं वैरं च द्वाविधिं संमिते परं स्वल्पं वैरं च लोके जिह्तेति

१. न. २. कथ्यते ॥ २४ ॥ तथापि कार्यसंसिद्धे विघ्नकर्ता भवेत्किल ॥ निर्वैरं चतुर्थीयं स्यादेवं ज्ञेयं विचक्षणैः ॥ २५ ॥ सर्वाणि ।
 १३ खण्डकान्यत्र प्रस्तारे जिह्वके गृहे ॥ स्थितानि विघ्नकर्तृणि शकुनस्य क्रमेण वै ॥ २६ ॥ इमं तिजा जं चतुर्थं मुपकरणं नि
 रूप्यते ॥ द्वाभ्यां जातं च यत् खण्डं ज्ञेयं मिमं तिजा जकं ॥ २७ ॥ शुभाभ्यां यदि तज्जातं कार्यं सिद्धिस्तदा भवेत् ॥ अशु-
 भाभ्यां च तज्जातं कार्यं सिद्धिर्न जायते ॥ २८ ॥ शुभाशुभाभ्यां तज्जातं स्वल्पं कार्यं करं स्मृतं ॥ चतुर्थं मुपकरणं कथि-
 तं पंचमं शृणु ॥ २९ ॥ तसीराख्यं च सर्वेषां मुखं ज्ञेयं विचक्षणैः ॥ व्याख्यानं क्रियते तस्य तज्ज्ञाने प्रथमं सिद्धिं कृत-
 ॥ ३० ॥ आद्यं गेहं प्रथमं कर्तुं श्वज्ञेयं संवंधाच्चापरेषां गृहाणि ॥ तेभ्यः कुर्यात्तत्र स्वप्रथमानि तज्ञैः ॥ ३१ ॥ कोप्यागत्य
 प्रथमं मेवं ब्रुवाणः मत्पुत्रस्य श्यालकस्यार्थलाभः ॥ आद्यं गेहं प्रथमं कर्तुं श्वज्ञेयं तस्मात्तत्पुत्राख्यं तस्य पुत्रस्य ज्ञे-
 यं ॥ ३२ ॥ तस्मात् खण्डात्सप्तमं पुत्रवध्वात्ततार्तीयं तस्य भ्रातुश्च ज्ञेयं ॥ तद्व्यस्य तद्वितीयं यदिष्टं मेवं चाद्यात्तद्वन-
 स्यैव वित्तं ॥ ३३ ॥ संवंधाद्वै प्रथमं गेहानि बुध्वासर्वेषां वै प्रोक्तरीत्या च तस्य ॥ प्रथमं सिद्धिं सर्वार्थं जायते च तस्मा

राम
 १३

ज्ञेयं सर्वथा तस्य ज्ञानं ॥ ३४ ॥ एवं तस्मात् प्रोक्तं सुपकरणं च पंचमं ॥ तत्कारणं च षष्ठं कथ्यते यवनोदितं ॥ ३४ ॥
एकस्थानस्थितं खण्डं सै वद्विद्यादिके पुनः ॥ आगतं तत्कारणं तत्ज्ञेयं म्लेच्छभाषया ॥ ३५ ॥ पुनरुक्तिश्च तस्यैव
संज्ञा ज्ञेया स्वशास्त्रके ॥ प्रयोजनं च तस्यैव कथ्यते यवनोदितं ॥ ३६ ॥ प्रथमस्य प्रकल्पं च पुनरप्याद्यत्र वेत्सुनि ॥
तद्वशेन फलं ज्ञेयं पूर्वोक्तेनैव वर्त्मना ॥ ३७ ॥ शुभस्थाने शुभं ज्ञेयं शुभे चाशुभं वदेत् ॥ जिहस्थाने तु शुभं दमन्यत्र
त्वतिशोभनं ॥ ३८ ॥ ज्ञात्वा उपकरणं यश्च प्रथमं च कुरुते यदि ॥ प्रथमं च तथ्यातां याति गुणवर्णो यमोन्यथा ॥ ३९ ॥
इति श्रीसनाढ्यकुलावतंसपरमसुखोपाध्यायकृते रत्ननवरत्ने प्रथमोपकरणं तृतीयं रत्नं समाप्तम् ॥ अथ प्र
थमकथनप्रकारे चतुर्थं रत्नम् ॥ प्रथममूलानि प्रथमानां गेहानि कथितानि वै ॥ पूर्वैर्यत्तत्प्रवक्ष्यामि प्रथमगेहानि
चादरात् ॥ १ ॥ तनोश्चावयवस्यापि सुखस्याप्यसुखस्य च ॥ जीवनस्याप्यायुषश्च जन्मस्थानस्य चापियत् ॥ २ ॥
वलस्य कार्यारंभस्य प्रयत्नस्य सुखस्य च ॥ नृपनीतिश्च शांतिश्च ज्ञेयानि प्रथमग्रहात् ॥ आधनस्य तत्सहायस्य

र.न.र.
१४

पार्श्वस्थमनुजस्यच॥जीविकायासहायस्याप्यागमस्योद्यमस्यच॥४॥क्रयविक्रययोश्चापिप्रथममाढ्यवर
कयोः॥दातृरूपणयोश्चापिप्रथमोत्तमयोधनालयात॥५॥सहोदराणांबंधूनांभगिन्याःस्वप्रविद्ययोः॥समीपग
मनस्यापिधातृशयनयोरपि॥६॥देहकंयस्यभृत्यस्यस्वधर्माचरणस्यच॥देवालयादिकानांचसवाच्योसह
जालयात॥७॥क्षेत्राणांचगृहाणांचस्थितेश्चापिपितृस्तथा॥भूगतस्यकृषेश्चापितथाजनपदस्यच॥८॥वृक्षा
दीनारोपणस्यमृतकस्यस्थलस्यच॥कार्याणांपरिणामस्यप्रथमोवाच्यःसुहृद्गृहात॥९॥पुत्राणांचमुदोदूतप्रेषि
तस्यागमस्यच॥स्नेहस्यक्षेमपत्रस्योदनास्यवाससस्तथा॥१०॥मांगल्यस्यप्रसन्नस्यकौतुकाधेययोस्तथा॥शुभ
भाःशुभंचगर्भस्यशिल्पस्यसुहृदस्तथा॥११॥बुद्धेःशुभाशुभंचापिपितृवित्तस्यचापियत॥मोदकोवस्तुनश्चा
पिप्रथमोवाच्यःसुतालयात॥१२॥रोगाणांहृषकानांचदासीनांचशुभस्यच॥गर्भचेष्टकयोश्चापिपशूनामल्प
देहिनां॥१३॥ऋणयाचनस्यचौरैराहतस्यधनस्यच॥संतोषस्यचशत्रूणांप्रथमोवाच्योरिगैहतः॥१४॥पत्नी

राम
१४

नांचैवभर्तृणांस्वीकारस्यरिपोरपि॥युग्मोद्यमस्यचौरस्यवादस्यागमनस्यच॥१५॥स्थानान्तरेस्थितार्थस्यजयस्यमैथु
नस्यच॥परदेशस्यस्वीयस्यसवाच्योसप्तमगृहात्॥१६॥भयस्यमृत्योःशोकस्यचिंतायादुस्थितेरपि॥ऋणदान
स्यक्लेशस्यदुर्जनस्यागमस्तथा॥१७॥मीनराशेश्चतथानष्टधनस्यगिरिकोटयोः॥बहुकोष्ठप्रवृत्तेश्चाप्यालसस्या
ष्टमगृहात्॥१८॥धर्मस्यव्याधिचारस्यातिदूरेगमनस्यच॥भाग्योदयस्यदानस्यतथावैस्वमविद्ययोः॥१९॥स्वा
भीष्टवसेवायाःपतित्वस्याश्रमस्यच॥स्थापितस्यापिद्रव्यस्यसवाच्योनवर्द्धमाहृहात्॥२०॥राज्याधिकारयोःकी
र्त्तैःश्रेष्ठत्वस्यनृपस्यच॥वलतंत्रोद्यमस्यापिऔषधस्यगुरोरपि॥२१॥जनन्याश्चापिसेवायामेघानांमंत्रयंत्रयोः
॥स्वज्ञातःस्वामिनश्चापिवैद्यानांदशमाहृहेत्॥२२॥मित्रस्यचमनीषायाःमंत्रिणःसात्विकस्यचस्वाभीष्टलाभ
सिद्धेश्चाशयाभाग्योदयस्यच॥२३॥अमात्यस्यन्यायकर्तुरीस्वरस्यसुतेरपि॥सत्यासत्यस्ययःप्रह्मोवाच्यश्चे
का॥१६शालयात्॥२४॥दृषाद्युन्नतदेहीनांपशूनांवंधनस्यच॥शत्रोःकारगृहस्यापिऋणस्यमोचनंतथा॥

१५ ॥ २५ ॥ वंधस्यस्यपुरुषस्यमुक्तेश्चापि व्ययस्य च ॥ वाधायाः मोचनस्यापि सवाच्यो द्वादशशालयात् ॥ २६ ॥
 एतानि प्रथमगेहानि ज्ञात्वा स्वस्य परस्य च ॥ अन्यान्यपि च गेहानि संवंधा ज्ञायतां पुनः ॥ २७ ॥ एवं प्रथमगृहं ज्ञा-
 ता पुनः प्रथमं विचारयेत् ॥ सर्वेषां प्रथमजालानां त्रयो भेदा भवन्ति हि ॥ २८ ॥ स्वारिजं निर्गमं प्रोक्तं दाखिलं चागमा-
 भिधं ॥ सावितं स्थिररूपं च भेदाः प्रथमस्य कीर्तिताः ॥ २९ ॥ एभ्यो वहिश्च प्रथमानि स्वत्यानि संति भूतले ॥ मुष्टिप्र-
 थममृक् प्रथमं च वर्षपत्रस्य साधनं ॥ ३० ॥ अवधेः कार्यं संसिद्धे श्रौरस्य नाम साधनं ॥ एतेषां पंच प्रथमानां मिन्किला-
 वं न कारयेत् ॥ ३१ ॥ पाशकोत्या च प्रस्तारा तेषां सिद्धिश्च जायते ॥ एवं ज्ञात्वा प्रथमगेहानि पूर्वपश्चाज्ज्ञात्वा निर्गमा-
 दींश्च भेदान् ॥ ३२ ॥ शुद्धे काले पाशकोट्ये पणी यौ स्मृत्वा देवं स्वीयमाचार्यकंच ॥ ताभ्यां प्रस्तारकं कु-
 र्यादिन्किलावंततः परं ॥ ३३ ॥ वलावलादिकं सर्वं ज्ञात्वा प्रथमं विलोकयेत् ॥ तद्विधिं च प्रवक्ष्यामि येन सिद्धिर्भ-
 वेत्किला ॥ पाशकोत्या च प्रस्तारादिन्किलावोद्धंवात्तथा ॥ ३४ ॥ द्वाभ्यां प्रस्तारकाभ्यां वै प्रकाराभ्यां फलं वदेत् ॥

राम
 १५

॥प्रथमं पाशकोत्याच्च प्रस्ता रात्रिं निर्णये ॥ ३६ ॥ विधिं वक्ष्ये ततः पश्चादि न्किलावस्य कथ्यते ॥ प्रथमं गेहं च
मुखं स्यान्मुखं चतुर्दशं ॥ ३७ ॥ धर्मा धर्मस्य वेतारं ते यं पंचदशं गृहं ॥ सर्वेषां प्रथमं जालानां स्थानं ते यं त्र
यं किला ॥ ३८ ॥ निर्गमं यदि प्रथमं स्यात्स्वारिजं चेद्गृहं त्रये ॥ तदा कार्यस्य संसिद्धिं वदेद्द्रुमलको विदः ॥ ३९ ॥ शुभं
चेत्सुखरूपेण श्रमे लोवा शुभं वदेत् ॥ मारुतिवादि मपि ज्ञात्वा प्रथमं चतनो वदेत् ॥ ४० ॥ दारिद्र्यं चेन्न सिद्धिः
स्याच्छुभे सत्यं श्रमस्तथा ॥ अशुभे श्रमवाहुल्यात् कार्यसिद्धिर्न जायते ॥ ४१ ॥ साविते कार्यसं सिद्धे राश्या न
नु कार्यं कृतं ॥ मुक्कलीवे चिरात् सिद्धिः पूर्णः स्याच्च शुभे यदि ॥ ४२ ॥ अशुभे चिरकालेन स्वल्पं कार्यं साधनं ॥
एवं निर्गमं प्रथमं च संविचार्य वदेत्फलं ॥ ४३ ॥ प्रथमं स्यादागमाख्यं च दारिद्र्यं स्याद्गृहत्रये ॥ कार्यसिद्धिस्तदा
त्रेया शुभे शीघ्रं श्रमं विना ॥ ४४ ॥ अशुभे श्रमवाहुल्याद्दिलं वा कार्यसिद्धिः कृतं ॥ स्वारिजं चेन्न सिद्धिः स्यादा
श्रमश्च शुभे सति ॥ ४५ ॥ असति बहुकष्टं च कार्यसिद्धिर्न जायते ॥ साविते कार्यसिद्धिश्च शुभं चेत्स्याद्दिलं वि

१. न. २ तः ॥ ४६ ॥ अशुभेनैव सिद्धिः स्यान्मध्यमेनैव कार्यं कृतं ॥ शुभाशुभे पूर्व रूपे सु क्लीवेन सिद्धि कृतं ॥ ४७ ॥ स्थि
 १६ रप्रस्मेसावितं चेदखिलं वा भवेद्यदि ॥ तदा कार्यं स्थिरं सौख्याद्भुमे पापे च कष्टतः ॥ ४८ ॥ खारिजे सुन्कली
 वेच स्थिर कार्यं स्यात् न शक्यं ॥ एवं सर्वाणि प्रष्टुमानि संवदेत्प्रथमो विदः ॥ ४९ ॥ त्रयो न्योन्य विरोधिन्यस्त
 याच कथयेत्कथं ॥ द्वौ चेत्स्यादेकरूपी एवावेकः स्यात्पृथगेव हि ॥ ५० ॥ तदा फलं कथं वाच्यं रम्ये प्रथमो
 विदः ॥ परस्परान्य रूपे तु द्वयोश्चापि त्रयस्य च ॥ ५१ ॥ तदा युक्तिं प्रवक्ष्यामि पूर्वशास्त्रानुसारतः ॥ प्रथमो हे
 च यत्स्व एतन्नेन हन्याच्चतुर्दशम् ॥ ५२ ॥ पूर्वोक्तेनैव मार्गेण ताभ्यां जानं च खण्डकं ॥ तेन पंचदशं हन्यादेवं
 यच्छक्यं कलं भवेत् ॥ ५३ ॥ खारिजादि स्वरूपेण निर्गमादि फलं वदेत् ॥ पूर्वोक्तेनैव मार्गेण शक्यं कलस्य स्वभा
 वतः ॥ ५४ ॥ शुभाशुभ स्वरूपेण श्रमाच्च श्रमतो वदेत् ॥ एवं सर्वाणि प्रष्टुमानि कथयेदेकवर्त्मना ॥ ५५
 कार्याण्येवं सर्वं प्रष्टुमानि विद्वान्निःसंदिग्धं संवदेत्पृच्छकस्य ॥ स्वान्ते रम्ये स्वीयमाचार्यं केपि विश्वा

सञ्चेत्प्रह्मसिद्धिस्तदा स्यात् ॥ ५६ ॥ इत्थं किलावोत्थप्रस्तारप्रह्मस्य विधिः कथ्यते ॥ इत्थं किलावोत्थप्रस्तारे
तिथिगोहे सदैव हि ॥ ५७ ॥ जमातेव भवेत्तेन सर्वोणिच विलोकयेत् ॥ रवारिजाभ्यां च तज्जातं रवारिजं कार्यं
सिद्धि कृतं ॥ ५८ ॥ दाखिलाभ्यां यदि भवेद्दाखिलसैव सिद्धि कृतं ॥ साविताभ्यां स्थिरं कार्यं मुन्कलीवात् रवारि
जाहूयं ॥ ५९ ॥ शुभे च शक्रविश्वारव्ये कार्यं सिद्धिस्तदा वदेत् ॥ अशुभे यदि ते खण्डे कार्यं भावस्तदा वदेत्
६० ॥ मध्यमे यदि ते खण्डे वलाढ्ये पूर्णं कार्यं कृतं ॥ निर्वले स्वल्पं सिद्धि स्यादित्थं किलावोत्थकाद्वदेत् ॥
॥ ६१ ॥ एवं प्रस्तारकाभ्यां च प्रह्मानां कथ्यते विधिः ॥ पाशोत्थादित्थं किलावाच्च कथितं पूर्वसंमतं ॥ ६२ ॥ इदं
नो कथयिष्यामि च मत्कृत्कारं परं ॥ गोपितं सर्वग्रंथेषु मया च प्रकटीकृतं ॥ ६३ ॥ प्रातश्चोत्थाय स्वगुरुं रम्यं
शास्त्रस्य पारगः ॥ हृदि ध्यात्वा जपेन्मंत्रं ततो मनसि धारयेत् ॥ ६४ ॥ आगमिष्यंति प्रह्मार्थं मनुष्याः कति सं
ख्यकाः ॥ अद्य तेषां विचारार्थं पाशकौशेपयेत्ततः ॥ ६५ ॥ प्रस्तारं पूर्ववत्कृत्वा तत्र प्रह्मं विलोकयेत् ॥ प्रथमा

१. न. २. दानुपं १६ खण्डं प्रस्तारे स्वगृहे स्थितं ॥ ६६ ॥ विजदहस्यक्रमेणैव गेह तुल्यं जनागमं ॥ विजदहस्यगृहे नास्ति खण्डं नै
१७ वागमिष्यति ॥ ६७ ॥ एवं जनानां संख्यां च निश्चिन्य चततः परं ॥ प्रथमादिपृच्छकानां च विचारे च पृथक् पृथक्
॥ ६८ ॥ प्रस्तारं पूर्ववत्कृत्वा तेभ्यः प्रथमं विलोकयेत् ॥ किं प्रथमं कीदृशं तस्य कारणं भेदं संयुतं ॥ ६९ ॥ सिद्धा सिद्ध
युतः सर्वे निश्चित्य लेखयेत्पटे ॥ स पुमान्यूर्णपाणिर्वारिक्तपाण्यागमिष्यति ॥ ७० ॥ तदुद्देशं समाश्रित्य प्रस्ता
रं कारयेत्सुधीः ॥ आद्यं विश्वोद्भवं खण्डं लाभं ११ शक्रो १४ द्रवं तथा ॥ अनयो र्योगतः खण्डं प्रस्तारे वर्तते यदि
॥ तदा पृष्ठा पूर्णपाणिः रिक्तपाणिस्तु चान्यथा ॥ ७२ ॥ तस्य हस्ते किमत्रास्ति धातुमूलादिकं तथा ॥ पूर्वोक्तश
कले विन्दुरग्नेर्द्रव्यादिकं वदेत् ॥ ७३ ॥ वायुविन्दुश्च जीवोत्थं जलविंदोः फलादिकं ॥ धराविन्दोश्च मूला
द्यमाकरोत्थं तु तावदेत् ॥ ७४ ॥ द्वित्र्यादिविन्दुके मिश्रं तेनैव च वदेत्सुधीः ॥ पूर्वोक्तप्रथमस्य विधिं वक्ष्ये शिष्य
हिताय च ॥ ७५ ॥ लोकानां रंज नार्थं चलित्वानेहि च मत्कृतं ॥ तत्प्रथमस्य विधिं वक्ष्ये साधकानां सुखाय च ॥

॥७६॥ सर्वेषां प्रथमजालानां प्रकारं च चतुर्विधं ॥ मनोभिप्रायं प्रथमं कारणं च द्वितीयकं ॥ ७७ ॥ प्रथमं भेदं तृतीयं च सिद्धासिद्धं चतुर्थकं ७८ एतेषां साधनं वक्ष्ये साधकानां सुखाय च ॥ ७८ ॥ चतुर्णामपि भेदानां प्रथमं गेहानिकथ्यते ॥ क्रमात्केन्द्रस्य खण्डानि शकुनस्यापराणि च ॥ ७९ ॥ प्रस्तारे केन्द्रखण्डानि क्रमेण कथितानि वै ॥ तथा विश्वादिचत्वारि प्रस्तारस्य क्रमेण वै ८० ॥ साक्षिभूतानि त्रेयानि तथा साक्ष्यपराणि च ॥ प्रस्तारे स्वस्वगेहाच्च पंच ५ ॥ ८१ ॥ ११ ॥ १४ पंच क्रमेण च ॥ ८२ ॥ शकुन क्रमेण खण्डानि केन्द्रस्यानि ॥ ८३ ॥ चतुष्टयं ॥ साक्षिभूतानि प्रस्तारे विश्वादींश्च १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ चतुष्टयम् ॥ ८४ ॥ परस्परं क्रमाद्व्याज्जातं दलं चतुष्टयम् ॥ तत्क्रमेण पृथक्स्थाप्यं द्वितीयविधिरुच्यते ॥ ८५ ॥ प्रस्तारे केन्द्रखण्डानि तथा साक्षिदलानि च ५ ॥ ८६ ॥ ११ ॥ १४ ॥ पूर्वक्रमेण तान्यत्र परस्परं हतानि च ॥ ८७ ॥ तदुद्भवानि खण्डानि पृथक्स्थेनापि योजयेत् ॥ क्रमेण तेभ्यः चत्वारि जातानि शकलानि वै ॥ ८८ ॥ तेभ्यः क्रमात्फलं वाच्यं शकुनस्य क्रमेण च ॥ शुभा

१. न. २
१८

शुभवसेनैव सिद्धा सिद्धिं क्रमाद्वदेत् ॥ ८६ ॥ तत्र खण्डं शकुने यत्र गेहेन स्य सहायतः ॥ मनोभिप्रायं प्रथमे द्वि-
 तीये प्रथमकारणम् ॥ ८७ ॥ तृतीये प्रथमभेदं स्यात् सिद्धा सिद्धं चतुर्थकम् ॥ अनेनैव प्रकारेण मूकप्रथमं च का-
 र्येत् ॥ ८८ ॥ एतेषां वै चतुर्णां च उदाहरणं कथ्यते ॥ शिष्याणां सुखबोधार्थं परोपकारणाय च ॥ ८९ ॥ कोप्या-
 गत्य कृतप्रथमो रमलस्तु विचार्यताम् ॥ अभिप्रायं कारणं च भेदं सिद्धं चतुर्थकम् ॥ ९० ॥ एकेनैव च प्रथमेन
 पृथक् चैव चत्वारि विद ॥ तत्र सिद्धिः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥
 प्रथमे स्थाने जमातं च द्वितीयके ॥ तृतीये च चतुर्थे च कञ्चु लखास्त्रिंशत् कंतथा ॥ ९१ ॥ फरहा-
 तेभ्यो जातानि खण्डानि प्रस्तारे दृश्यतानि ॥ चतुर्णां मपि भेदानां द्वे द्वे खण्डे च वर्तते ॥ ९२ ॥ तथा
 द्वे द्वे साक्षिभूते पूर्वे च कथितं मया ॥ अभिप्रायं गृहं चाद्यं लह्याने ॥ शकुनस्य च ॥ ९३ ॥ तस्य साक्षि विष्व-
 खण्डं प्रस्तारे फरहाभिधं ॥ तयोर्घाते समुत्पन्नं कञ्चु द्वाखिलं संश्रुतं ॥ ९४ ॥ पुनर्द्वितीयं शकलं प्रस्ता-

राम
१८

रेप्रथमेगृहे॥परहारखं॥तथासाक्षीप्रस्तारेपंचमेनकी॥८६॥तयोर्घातेसमुत्पन्नमिजत्मा॥शकलं
तथाकज्जुहाखिलं॥मिजत्माभ्यां॥नुसुहाखिलकं॥भवेत्॥८७॥शकुनस्यक्रमेनस्यस्थितिश्चेकाद
शेगृहे॥तद्वत्तेयमभिप्रायस्यगृहं॥चैकादशभिधं॥८८॥लाभादीनांविचारश्चवर्ततेतवमानसे॥इदानीं
कारणस्यापिकथयिष्येउदाहृतिं॥८९॥कारणस्यगृहंतूर्यंशकुनस्यजमातकम्॥३॥लह्यानें॥तस्यसा
क्षीस्यात्प्रस्तारे॥शक्र१४खण्डके॥१००॥तयोर्घातात्समुत्पन्नंलह्यानें॥शकलंतथा॥पुनर्द्वितीयप्रस्तारे
सुखे४कज्जुलखारिजं॥१०१॥साक्षीखण्डंचप्रस्तारेलह्यानेंचाष्टमेगृहे॥तयोर्घातेसमुत्पन्नंवयाजश
कलं॥तथा॥१०२॥लह्यानाख्यवयाजाभ्यांजातंकज्जुलखारिजं॥शकुनस्यक्रमेणैवतस्यगेहंतृतीयकम्
॥१०३॥भ्रात्रादीनांचतद्वत्तेयंसमीपगमनस्यच॥तस्मात्तत्कारणेनापिलाभादीनांचचिंतनम्॥१०४॥इदानीं
प्रथमभेदस्योदाहृतिंचलिखाम्यहम्॥भेदस्यगृहंशकुनेनगमंकीश॥खण्डकम्॥१०५॥प्रस्तारस्यपंचदशे

१६

शास्त्रीकब्रु लदाखिलं॥३॥तयोर्धातात्समुत्पन्नं हुमराख्यं दलंतथा॥१६॥पुनर्द्वितीयप्रस्तारेनुसुदाखि
लः सममे॥प्रस्तारेसाक्षिखण्डंचलाभेचनुसुदाखिलं॥१७॥तयोर्धातेसमुत्पन्नं शकलंचजमातकम
॥हुम्रां जमातयोर्धातेजातं हुम्राख्यं खण्डकम॥१८॥शकुनस्यक्रमेगेहेत्वष्टमेसंस्थितं किल॥तस्मा
त्सौराशकादीनांभेदंतेचैववर्तते॥१९॥इदानींसिद्धसिद्धेश्चउदाहरणंलिख्यते॥सिद्धसिद्धेर्गृहंत्वष्ट्रं
शकुनेनुसुत्वारिजम्॥११०॥लह्यानंसाक्षिभूतंचप्रस्तारेषोडशेगृहे॥तयोर्धातात्समुत्पन्नं खण्डं हुम्रां भि
धानकम्॥१११॥पुनर्द्वितीयप्रस्तारेदशमेचजमातकम्॥साक्षिखण्डंचलह्यानं प्रस्तारेचन्द्रं खण्ड
के॥११२॥तयोर्धातात्समुत्पन्नं खण्डं लह्यानं संज्ञकम्॥हुम्रां लह्यानयोर्धातेजातंनुसुत्वारिजम्॥
११३॥अस्यखण्डस्यसौम्यत्वात्कार्यसिद्धिश्चजायते॥परन्तुशकुनेचास्यगेहमाकाशसंज्ञकम्॥११४॥त
स्मान्नृपसहायेनकार्यसिद्धिर्भवेत्किल॥एवंचतुर्विधंज्ञानं सर्वेषांप्रथमंकेस्थितं॥११५॥कथितंनुसुशिष्या

राम
१६

एणाहितायत्नपरस्य च ॥ दुर्जनाय न दातव्यमिदं रस्तेति दुर्लभम् ॥ ११६ ॥ एवं ब्रूयात्सर्वप्रह्मानि विद्वान्मेदान्युक्ता
नेकमार्गेण सर्वान् ॥ यद्यद्देवि शेषं च तत्तद्देहे धुना विवे ॥ अस्याश्चर्यं रस्लशास्त्रेति गोप्यं तस्माद्गोप्यं दुर्जनेभ्यः स
देव ॥ ११७ ॥ एवं सामान्यतः प्रोक्तं सर्वगोहेषु निश्चितम् ॥ ११८ ॥ आद्यगोहे विशेषेण चायुषो लिख्यते धुना ॥ ममायुः
कति शेषं च प्रष्टुमेत्त्वं विधे सति ॥ ११९ ॥ प्रस्तारे प्रथमे गोहे खण्डे तेन चतुर्थकम् ॥ गुणयेत्तत्समुत्पन्नं तस्मात्क्षेपं
विचक्षणैः ॥ १२० ॥ दाखिले बहु रायुस्यात्सावित्रे च ततो ल्यकम् ॥ मुन्कलीवे ततो ल्यश्च वारिजे स्वल्पचायुषः ॥ १२१
शुभं चेत्सुखपूर्वंच पापे दुःखेन जीवने ॥ तस्यां कंच वदिष्यामि ये प्यादुर्यवनापुरा ॥ १२२ ॥ पूर्वोत्पन्नं च यत्खण्डं
प्रस्तारे यद्देहे स्थितं ॥ विजदहस्यगृहे तस्य यदं कं वर्तते किल ॥ १२३ ॥ तदं कं चायुषो ज्ञेयं रस्लशास्त्रेषु गोपितम् ॥ म
या प्रकाशितं चात्र सर्वेषां च हिताय वै ॥ १२४ ॥ दाखिलादि क्रमेणैव वर्षमासादि घट्टकम् ॥ दिनं चैव विजानीया
दुत्पन्नशकला तथा ॥ १२५ ॥ उत्पन्नशकलं नास्ति प्रस्तारे यदि चेत्तदा ॥ विजदहस्यगृहस्यां कं विज्ञेयं प्रष्टुमको विद्वे

१.न.२. ॥ १२६ ॥ अंकार्ये च वदिष्यामि चक्रोद्धारं सुरवाय च ॥ विज्दहस्यक्रमेणैव खण्डलेख्यं च षोडशम् ॥ १२७ ॥ तदधस्तात् लि
२० खेदूर्ध्वं क्रमात् षोडशकोष्टकम् ॥ एकादिप्रथमे कोष्टे षोडशान्तं लिखेद्बुधः ॥ १२८ ॥ द्वितीयादिषु कोष्टेषु क्रमं चैव व
दाम्यहम् ॥ ततश्च हांकयो र्योगो ज्ञेयं त्वग्निमकोष्टके ॥ १२९ ॥ तमारम्भे कष्टद्व्याच षोडशेषु लिखेद्बुधः ॥ एवं षोडश
कोष्टेषु लिख्यान्यकानि तान्यपि ॥ १३० ॥ चक्रं चलित्विने चान्नशिष्याणां च हिताय च ॥ शेषायुः पञ्चविज्ञान
मेवं ज्ञेयं सदा बुधैः ॥ १३१ ॥ धनभावे विशेषश्च कथ्यते यवनोदितं ॥ द्वयोः पुरुषयोर्मध्ये बहुलं धनकस्य च ॥
१३२ ॥ एतद्विचारे प्रस्तारं कृत्वा प्रथमं विलोकयेत् ॥ मुख्यस्य प्रथमं गेहं तत्संबन्धाद्वितीयकम् ॥ १३३ ॥ द्वयोर्गेहा
च्च यद्गेहं द्वितीयं तद्धनस्य च ॥ दाखिलं सावितं सौम्यं यस्य गेहे धनारब्धके ॥ १३४ ॥ तस्यैव द्रव्यं बहुलं द्वयोश्च तु
ल्यता भवेत् ॥ खारिजे त्वशुभं ज्ञेयं द्रव्यं नास्तीति निश्चितं ॥ १३५ ॥ शुभे तु खारिजं स्वस्य धनं तस्य विनिर्दिशेत् ॥ राम
शुभा शुभे मुक्कलीवे ज्ञेयं स्वत्याल्यकं धनं ॥ १३६ ॥ संख्यायाः क्रियते प्रथमप्रस्तारं च विलोकयेत् ॥ विज्दहस्य ॥ २०

स्वगेहे च खण्डं वै दृश्यते यदि ॥ १३७ ॥ तस्यां कंकर्णमार्गेण चक्रं ग्राह्यं मनीषिभिः तदं कतुल्यं द्रव्यस्य प्रमाणं क
थयेद्बुधः ॥ १३८ ॥ वराट्कात्स्वर्णमुद्रापर्यन्तं कथयेत्ततः ॥ एकादिको द्विपर्यन्तं संख्यायां त्रानुसारतः ॥ १३९ ॥
द्वित्र्यादिस्वगृहे चेत्स्यात्तदा तेषां च योगकृतः ॥ तदं कानां च तत्संख्यावदेद्बुध्यानुसारतः ॥ १४० ॥ एवं संख्या च सर्व
त्र विज्ञेयं प्रथमकोविदैः ॥ प्रस्तारे यदि खण्डानां विजृहस्य गृहे यदि ॥ १४१ ॥ स्थितिर्न स्यात्तदा वाच्यं संख्या
भावस्तदा बुधैः ॥ गृहे तृतीये स्वप्नस्य फलं वक्ष्ये विशेषतः ॥ १४२ ॥ प्रस्तारस्य तृतीयं तु खण्डं च शकुनक्रमे
॥ तृतीयेन हतं ताभ्यामुत्पन्नं यद्भवेत्किल ॥ १४३ ॥ तेन प्रस्तारको खण्डं प्रथमं च नियोजयेत् ॥ ताभ्यां जातं शु
भं खण्डं तदा स्वप्नं शुभं वदेत् ॥ १४४ ॥ अशुभे अशुभं स्वप्नं फलं मध्ये च मध्यमं ॥ तत्खण्डवसतः स्वप्नभेदं सर्वं
च कीर्तयेत् ॥ १४५ ॥ अधुना तूर्यगेहे च विशेषं च वदाम्यहम् ॥ काचित्स्त्री समागत्य बुवे प्रथमं विचारय ॥ १४६ ॥
भर्तारमन्यमिच्छामि पूर्वसौम्यं द्वितीयकम् ॥ प्रथमं गृहं स्त्रियाश्च चतुर्थं प्रथमं पतेः ॥ १४७ ॥ दशमां तु काम

१. न. २.

२१

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	अथचक्रकथनीय०
ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	शकलानां क्रमः
१	३	६	१०	१५	२१	२८	३६	४५	५५	६६	७८	९१	१०५	१२०	१३६	मार्गैणां काः

स्य गृहं ते यं विचक्षणैः ॥ स्त्रियः खण्ड
स्य यत्तु योगाच्छुभं खण्डं च जायते
॥ १४८ ॥ सैव ते यं शुभं तस्य द्वयो रसौ

म्येवलाधिकात् ॥ एवं च पुरुषस्यापि विवाहे समतूर्ययोः ॥ १४८ ॥ अंमिन्भूमितले द्रव्यमस्ति नास्ति विचारय
चतुर्थेऽपि खण्डेन गुणयेदु कलाभिधम् १५० ॥ अत वेदाखिलं खण्डं तदा द्रव्यं च वर्तते ॥ यदि स्यान्मुक्तलीवं
समनदा वर्तते वसु ॥ १५१ ॥ परन्तु स्वल्पकं ते यं त्वन्यथानास्ति निश्चितं ॥ द्रव्यमस्ति तदा कस्यां दिशि मे कथ
य किला ॥ १५२ ॥ संभावितस्य स्थानस्य चतुर्भागं च कारयेत् ॥ चतुरस्रस्य मध्ये तुरेखे काये प्रयत्नतः ॥ १५३ ॥
तिर्यग्ध्वं स्वरूपेण चतुर्भागे च जायते ॥ पूर्वाभिमुख केवामे पूर्वदक्षे च दक्षिणे ॥ १५४ ॥ पूर्वादधोरुत्तरं च द
क्षिणा चापि पश्चिमः ॥ रमलं पातयेत्तत्र प्रस्तांकारयेत्सुधीः तूर्यगे हस्य खण्डस्य दिशायां द्रव्यसंस्थितिः ॥ ए

राम
२१

वंपुनः पुनः कृत्वा यावत्स्याद्दत्तमानकम् ॥ १५६ ॥ स्थलं तावच्चकर्तव्यमगाधं च विचारयेत् ॥ अद्भुतस्य क्रमे
 णैव रेखा विंदोश्च संख्यया ॥ १५७ ॥ रेखायां द्विगुणं ग्राह्यमेवं संख्यां च कारयेत् ॥ तूर्यखण्डस्य तत्तुल्यं त्वगाधं
 कथयेद्बुधः ॥ १५८ ॥ अंगुलाद्दत्तपर्यन्तं स्वबुध्या कथयेद्बुधः ॥ एवं भूक्षिप्तद्रव्यस्य प्रकारः कथितो मया ॥ १५९ ॥
 रदानीं पंचमेगे हे प्रहमेव ह्ये विशेषतः ॥ केनागत्य कृतः प्रथमः संज्ञानं मे भविष्यति ॥ १६० ॥ तदा प्रसारकं कुर्यात्तस्मात्स

पूर्व	दक्षिण	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡	अंगा	वैविलोकये		
उत्तर	पश्चिम	२६	२०	३०	१६	२१	२२	२६	२६	२७	१८	२३	१७	१६	२४	२५	धांकाः	त॥आद्यपं

चमयो योगात्षष्ठसप्तमयोस्तथा ॥ १६१ ॥ अनयो योगतः खण्डशुभेदाखिलकं भवेत् ॥ तदा संज्ञानं कवाच्यं भविष्य
 तिनसंशयः ॥ १६२ ॥ अशुभेदाखिले चैव भविष्यति मरिष्यति ॥ साविते मुन्कलीवे च शुभे चेच्चिरकालतः ॥ १६३ ॥
 अशुभे मुन्कलीवे च गर्भपातस्तदा भवेत् ॥ अन्यथा च तदानस्यात्संज्ञानं तस्य निश्चितम् ॥ १६४ ॥ कति संख्यानि यत्या

२२ रत्नरत्नप्रद्योत्येवंकृतेसति॥ आद्यसप्तमयोर्योगात्खण्डतस्माद्विचारयेत्॥ १६५॥ सूर्यशक्तेः च चत्वारिषट्शुक्रस्यः
 प्रकीर्तितः॥ बुधेः द्वयं शशेः पंचशनेः रेकं प्रकीर्तितम्॥ १६६॥ गुरोस्त्रयः कुजे वेदाग
 हुके तोऽऽश्रुतिर्भवेत्॥ एवं संख्यात्रकथितः पुनरेव च कथ्यते॥ १६७॥ यद्गार्यायांचगर्भोस्तिनास्तिप्रथमं
 विचारय॥ तदुद्देशसमाश्रित्य प्रस्तारं कारयेत्ततः॥ १६८॥ शकलं रचयेद्विद्वान् आद्यसप्तमयोगतः॥ दाखिते
 साविते वापि जाते गर्भोस्तिनिश्चितम्॥ १६९॥ खारिजेनैव गर्भोस्तिमुन्कलीवेतथावदेत्॥ अथ बाधघाद्यो
 र्योगात्पूर्वोक्तंच फलं वदेत्॥ १७०॥ गर्भेऽप्येज्जायते पुत्रः कन्यावेति विचारय॥ सप्तमाद्यभवं खण्डं पंचस्थेन
 योजयेत्॥ १७१॥ पुमांश्चेज्जायते पुत्रो योषित् कन्या च जायते॥ क्लीबे च जायते कन्या क्लीबे न्योविधिरुच्यते॥ १७२॥
 उभौ पूर्वोद्भवौ खण्डौ पंचमं शकलं तथा॥ त्रयं न पुंसकं चैव पुनरुक्तं च पार्थिवे॥ १७३॥ तदान पुंसकः पुत्रो जायते नात्र
 संशयः॥ पंचमस्थं च शकलं यत्संख्ये पुनरागतं॥ १७४॥ संतानं तत्समं वाच्यमग्निवाग्वाः सुतादयः॥ आप्ये कन्या २२

गर्भयातः पार्थिवे चेच्छुभं यदि ॥ १७५ ॥ वलान्वितं तदा कष्टमिच्छाम्येवं विचारयेत् । न चेत्तत्पुनरुक्तं तु तदान्यो विधि
रुच्यते ॥ १७६ ॥ पंचमस्य स्वरवण्डस्यावदहेयद्गृहे स्थितिः ॥ प्रस्तारे पंचमस्यानंतस्माद्यत्संख्यकं भवेत् ॥ १७७ ॥
संतानं तावती तस्य ज्ञेयं रत्नेषु निश्चितम् ॥ दिवा वली भवेदाद्यं रवण्डं च दिवसे जनिः ॥ १७८ ॥ रात्रि वलिं सदा रात्रौ स
ध्यायां संधयोर्वली ॥ नवमस्य स्वरवण्डस्य राशौ लग्नं वदेत् किल ॥ १७९ ॥ संतानं चिरजीवी स्यात्स्वल्पजीवी भवि
ष्यति ॥ पंचमास्तमवं रवण्डं शुभं चेच्चिरजीविनः ॥ १८० ॥ परन्तु शुभगेहे च प्रस्तारे जायते यदि ॥ अशुभं चेदल्पजी
वी मध्ये मध्यं विनिर्दिशेत् ॥ १८१ ॥ धनाढ्यो वा दरिद्रो वा कीदृशः संजतिर्मम ॥ तदा तु शकलं कार्यं पंचमाष्टम
योगतः ॥ १८२ ॥ तस्मात्पंचदशात्स्वरवण्डात् कार्यं सौम्यं यदा भवेत् ॥ धनाढ्यं तं विजानीयात् मध्यमेऽपि धनाढ्यक
म् ॥ १८३ ॥ अशुभे चेद्दरिद्रस्यात्संख्यातस्यापि पूर्ववत् ॥ एवं पंचमगेहेषु विशेषश्च प्रकीर्तितः ॥ १८४ ॥ ष
ष्ठे गेहे विशेषं पंचकथयाम्यधुना किल ॥ रोगिणः प्रथमं गेहं षष्ठं रोगस्य कीर्तितम् ॥ १८५ ॥ चतुर्थं मौषधस्य

१२२ पि वैद्यस्य दशमं स्मृतम् ॥ द्वितीयं दशमं स्थानमौषधस्यापि कुत्रचित् ॥ १८६ ॥ एकादशं चारोग्यस्य दीर्घ
२३ रोगस्य द्वादशं ॥ प्रथमादिगृहे सौम्यं शकलं च भवेद्यदि ॥ १८७ ॥ तस्य तस्य शुभं वाच्यमशुभं चैन्यथा वदे
त् ॥ एवं सामान्यतः प्रोक्तं विशेषं च वदाम्यहम् ॥ १८८ ॥ रोगस्थाने खारिजं च शुभं मुक्तिवता दृशः ॥ तदा तु शी
घ्रं मुक्तिः स्यात्सुखेन कथिता बुधैः ॥ १८९ ॥ अशुभे ते यदि स्यातां कष्टाश्चैव विलंबतः ॥ दाखिले साविने वापि
रोगमुक्तिर्न जायते ॥ १९० ॥ आग्नेयादीनि खण्डानि षष्ठं स्थानगतानि च ॥ पित्तवातकफोद्भूतमजीर्णं जनि
तं तथा ॥ १९१ ॥ अथ वा पार्थिवे ज्ञेयं रुग्णस्थिविकारजः ॥ त्वगस्यान्तरगतं वापि क्षतं ज्ञेयं मुनिश्चितं ॥ १९२ ॥
रोगिणो मरणं जीवनं प्रथमे लग्नं शत्रुवसतो हियद्वलम् ॥ तद्भवेद्भूतिदलं बुधस्य चारोगिणो मरणमेव निश्चि
तं ॥ १९३ ॥ अन्यखंडयदितत्र जायते रोगिणो मरणमेव संवदेत् ॥ एवमाद्यं तानीर्यं संभवै खण्डकैः फलं राम
वदेच्च पूर्वतः ॥ १९४ ॥ सप्तमे च गृहे चौरप्रभे वस्ये विशेषतः ॥ हुमराचनकी खण्डे प्रस्तारे नास्ति चेत्तदा ॥ १९५ ॥ २३

नचौरेणहृतंद्रव्यंतद्रव्यंतस्यवेशमनि॥अथवाकञ्चुलस्वारीजमतवेस्वारिजंतथा॥१८६॥प्रस्तारेमास्तिचेद्रव्यं
नचौरेणहृतंवदेत्॥अन्यथाचहृतंज्ञेयंरमलेप्रक्ष्मकोविदैः॥१८७॥स्वकीयःपरकीयश्चप्रक्ष्मेत्वेवंकृतेस
ति॥प्रस्तारेसर्वस्वएडानांरेखानांविंदूनांतथा॥१८८॥रेखायांतुद्रयंग्राह्यंविंदूनामेकमेवच॥एवंसंख्ये
क्यकंकार्येत्रिभिःशेषंचकारयेत्॥१८९॥एकशेषेस्वकीयश्चद्विशेषेचसमीपकः॥त्रिशेषेदूरदेशीयसंव
धाच्चवहिस्थितः॥१९०॥तस्करूपमध्यस्यवहिस्थोवाविचार्य॥आद्यचतुर्थयोश्चैकंसप्तदशमयोस्त
था॥२०१॥द्वाभ्यामेकंचकर्तव्यंतंचेदाखिलसावितं॥ग्राममध्येस्थितश्चौरःस्वारिजेचवहिर्गतः॥२०२॥मु
न्कलीवेचग्रामस्थःपरंतुगमनोद्यतः॥स्वकीयानांसमीपानांमध्येचौरश्चकोभवेत्॥२०३॥इतिप्रक्ष्मेक
तेतत्ररमलंचविलोकयेत्॥अष्टमंद्वादशंचैवशक्रंपंचदशंतथा॥२०४॥एतेषांशकलानांचपूर्वस्थानेषु
यानिच॥शून्यरेखानितेभ्यश्चकुर्यादेकंचखण्डकं॥२०५॥प्रस्तारेपतितायत्रप्रथमादिगृहेषुच॥फलंतद

रत्नरत्नसारेण तस्करस्यानुवर्ण्यते ॥ २०६ ॥ प्रथमे च स्वकीयश्च स्वगृहे चैव तिष्ठति ॥ द्वितीये गृहसंबंधी तृतीये वांघ
२४ वादयः ॥ २०७ ॥ सुहृद्भातृभगिन्यश्चाथवा तेषां गृहे स्थितः ॥ चतुर्थे च पितुरेवं पूर्वसंबंधतो वदेत् ॥ २०८ ॥ स एव
तस्करो ज्ञेयो यथा तेषां गृहं वदेत् ॥ पितुः पिता महस्यापि कृषिकारस्यैव गृहे ॥ २०९ ॥ कुग्रामवासिनामेव त-
स्करः स्याच्चतुर्थके ॥ दूतानां प्रेमयात्राणां वेश्यानां नृत्यकारिणां ॥ २१० ॥ कलावतां च गुणिनां गृहे चोरो स्तिपंच
मे ॥ दासदासीसेवकानां षष्ठे चोरो स्ति निश्चितं ॥ २११ ॥ तदादीनां च नारीणां गृहे स्यात्सप्तमे गृहे ॥ मार्गस्थानां त-
पस्वीनामतिथीनां नवमे गृहे ॥ २१२ ॥ इन्द्रजालकृतां च तिसृतां सन्मार्गघातिनां प्रेतकर्मकृतां वापि गृहे चोरो
ष्टमे गृहे ॥ २१३ ॥ राज्ञां वा श्रेष्ठपुंसां च वधिकारान्वितां स्वभे ॥ मित्राणां च तथा मानां गृहे चैकादशे गृहे ॥ २१४
कार गृहे स्थितानां च लोकजाग्रतिकारिणां ॥ नीचानां च गृहे चोरो विद्यते द्वादशे गृहे ॥ २१५ ॥ त्रयोदशादि राम
गृहेषु चतुर्थपि गतेषु च ॥ तदातिदूरे चोरोऽस्तु गतो देशान्तरे वदेत् ॥ २१६ ॥ तच्च प्रस्तारकेनास्ति यदाज्ञेयं कथं ॥ २४

बुधैः॥ शकुनस्य क्रमे तस्य गोहास्ते यं विचक्षतेः॥ २१७॥ दूरदेशे गतश्चौरः समीपे वा स्थितो यदि॥ नवमेखा
रिजं चेत्स्यात्तदा दूरगतो वदेत्॥ २१८॥ स्वारिजं च तृतीये स्यात्तदा निकटदेशगः॥ उभये खास्तिजे वापि वलाधि
क्या वदेत्तदा॥ २१९॥ द्वयोश्च स्वारिजाभावे स्वग्रामे चौरतिष्ठति॥ कस्यांदिशि गतश्चौरः प्रस्तारे दशमे गृहे॥ २२०
शकलं यदि गास्थस्य तदिशं च गतं वदेत्॥ तस्करस्य गृहद्वारं नवमाच्छकला ददेत्॥ २२१॥ कति दूरस्थितश्चौर
स्त्वेवं प्रथमे कृते सति॥ दूरदेशे समीपे वा पूर्वोक्तशकलस्य च॥ २२२॥ विजृह्वे स्वगृहस्यां कतुल्यमध्यप्रमाणकम
क्षेत्रादियोजनान्तं च स्वबुद्धेः कल्पना ददेत्॥ २२३॥ चौरधनिकयोर्मध्ये कति ग्रामगृहाणि च॥ इति प्रथमे कृते
यत्र रमलं च विलोकयेत्॥ २२४॥ प्रस्तारे पंचमेषष्ठे सममेनवमे स्थिताः॥ शकलानामद्वहेन संख्यां कुर्यात्तव
रेखयोः॥ २२५॥ तदैकं पंचमस्य खंडस्यां केन भाजयेत्॥ शेषां कतुल्यं ग्रामाणि गृहाणि धनिचौरयोः॥ २२६॥
ग्रामगृहस्य मध्ये स्ति निकटे ग्रामके वदेत्॥ दूरदेशे च नगरे तयोर्युक्तिं वदाम्यहम्॥ २२७॥ वह्निः असाग्निचन्द्रः॥

र.न.र.

२५

१३६ अथ पंचशतयेन्दवः १० पस्तथा ॥ शून्यनेत्रशशांकश्च १२० चंद्र १ पंचशरस्तथा ५५ ॥ २२८ ॥ रसवह्नि ३६ स्तथा
 नागलोचन २० अथ दश १० स्तथा ॥ पंचाब्धयोऽष्टपष्टसप्त ७८ अथ कक्षि २१ पंचदशस्तथा ॥ २२९ ॥ रसः दृषद् रसद्वयं
 ख्याचचंद्रनन्द ८१ दिखण्डकात् ॥ अंकाश्च कथितास्वाष्टानगा ७ नामं कसंयुतिः ॥ २३० ॥ प्रस्तारशकलानां चत
 था पंचाष्ट ८ खण्डयोः ॥ अंकयोगेन भक्तश्चेच्छेषग्रामगृहाणि च ॥ २३१ ॥ धनितस्करयोर्मध्ये चांतरं ग्रामगेह
 योः ॥ चौरस्य कीदृशं रूपमेव प्रष्टुं कृते सति ॥ २३२ ॥ सप्तमं शकलं यत्र चाट्टहस्यगृहे स्थितं ॥ तत्तुल्यगेहे प्रस्तारे शक
 स्य स्वरूपतः ॥ २३३ ॥ चौरस्य सर्वभेदानि कथयेत् पूर्वमीरितान् ॥ ज्ञातिवर्णकृतिरूप्यादिस्वभावोन्यानि निर्दिशेत् ॥
 ॥ २३४ ॥ खण्डस्य शदृशं सर्वे कथयेत् प्रध्मकोविदः ॥ चौराहृतस्य द्रव्यस्य प्राप्तिश्चैव भविष्यति ॥ २३५ ॥ इति प्रध्मे
 कृते खण्डधनलाभोद्भवंकुरु ॥ आद्य १ शक्तोद्भवं खण्डमनयोर्योगतोदलं ॥ २३६ ॥ दाखिलं च वयाजं वा तदाशी
 घ्नं च लभ्यते ॥ अथवा नैव लाभस्यादुक्कलाचसमे १५ भवेत् ॥ २३७ ॥ अथवा शुभदाखीलं सावितं वा द्वितीयके ॥ त

IGNCA RAR

ACC. No. २२१५

राम

२५

दासर्वधनं प्राप्तिर्वस्वःर्द्धं चलभ्यते २३८॥ मुक्कलीवेशुभेप्येवमशुभेस्वारिजिनहि॥ द्वितीयेचाष्टमेस्वर्ण्डेस्वारिजंच
यदाभवेत्॥ २३९॥ चौरस्यापिचगेहाच्च धनमन्यत्रगच्छति॥ एवंचौरस्यप्रध्वं चकथितंसप्तमेगृहे॥ २४०॥ अने
नैवप्रकारेणस्वर्णकर्तृनिरीक्षयेत्॥ देवान्निरीक्षयेत्कुत्रदेशेग्रामेगृहेषुच॥ २४१॥ भौमस्यस्वर्ण्डकाभ्यांचअ
स्तिनास्तिविलोकयेत्॥ शेषंचचौरवत्क्षेपंसर्वेनिश्चिंत्यनंवदेत्॥ २४२॥ अष्टमेचविशेषंचकथ्यतेचाधुनागृहे
॥ ऋणमुक्तिर्भवेद्वापिदृष्टिश्चैवभविष्यति॥ २४३॥ इतिप्रथमेचप्रथमेकाद्वु द्वाखिलस्वर्ण्डकं॥ द्वितीयेतवदा
स्वीलमष्टमेपुनरुक्तिकं॥ २४४॥ ऋणमुक्तिस्तदाज्ञेयंशीघ्रमेवनसंशयः॥ स्वारिजंचेद्वितीयेस्यादष्टमेशुभ
संज्ञकम्॥ २४५॥ किंचित्कालं विलंबेन ऋणमुक्तिर्भवेद्बुधम्॥ प्रथमेचद्वितीयेचतृतीयेचक्रमेणच॥ २४६
हुम्नांकीशोकलाचैवऋणदृष्टिःसमोन्यथा॥ नवमेभवनेचैवविशेषश्चवदाम्यहम्॥ २४७॥ विदेशस्थश्च
पुरुषोजीवितोवामृतोपिवा॥ प्रथमातिथिपर्यन्तं शून्यंचगणयेद्बुधः॥ २४८॥ रदाधिकंचतच्छून्यंजीवितं॥

रत्न
२६

निश्चितं वदेत् ॥ रदादत्ये मृतं ते यं रदतुल्येति कष्टयुक् ॥ २४८ ॥ परिणामे सुखं ते यमाद्ये सौम्ये न्यथो न्यथा ॥ दश

≡	÷	±	≡	÷	±	≡	≡	≡	±	÷	±	÷	±	÷
३	१२	१५	१३६	१	५५	३६	२८	१०	४५	७८	२१	१५	६	६६

मच गृहं किंचिद्विशेषं च वदाम्यहम् ॥ २५० ॥ द्वयोर्विवादिनोर्मध्ये मुख्यस्य प्रथमं गृहं ॥ सप्तमं च द्वितीयस्य राज्य
स्य दशमं गृहं ॥ २५१ ॥ प्रथमदशमाभ्यां च योगे चेज्जायते शुभम् ॥ तदा मुख्यस्य विजयस्त्वन्यथा च पराजयः
२५२ ॥ एवं च सप्तदशयोर्योगे ते यं परस्य च ॥ द्वयोः सौम्ये द्वयोः संधिरथ वा वलवज्जयः ॥ २५३ ॥ अथ वा प्रथ
मे सौम्ये तदा मुख्यजयी भवेत् ॥ सप्तमे च शुभे खण्डे प्रस्तारे त्वपरो जयी ॥ २५४ ॥ द्वयोः सौम्ये च संधिः स्याद्द्वयोः पा
ये पराजयः ॥ यस्य धनं गृहे खण्डे खारिजं च यदा भवेत् ॥ २५५ ॥ तस्यैव धनहानिः स्याद्द्वारिखले लाभकृद्भवेत् ॥
संबंधाद्यस्य खंडस्य यस्य योगे शुभं वदेत् ॥ २५६ ॥ तस्य महायतो ज्ञेयं वादिनो जयनिश्चितं ॥ मया घमोक्तं नो चे

राम
२६

॥ हा किं भुक्तमिति पृच्छति ॥ २५ ॥ दशमे पापखंडं चेच्छत्रुगेहे भवेद्यदि ॥ तदा न भोजनं ज्ञेयं त्वन्यथा चेत्स भोजनं
॥ दशमे वह्निखंडं चेद्बहिगेहे पुनस्तदा ॥ तदा तु केवलं भुक्तमैश्वर्यं शर्करादिकम् ॥ १५६ ॥ तदेव वायुगेहे च पुनरु
क्तं यदा भवेत् ॥ मिष्टेन मिश्रितं गन्धदधिदुग्धादिभोजनम् ॥ १५७ ॥ आप्येफलादिकं चैव मिष्टान्नसहितं भुजि
॥ पार्थिवैरुक्षचूर्णैश्च मिष्टान्नैर्नैव मिश्रितम् ॥ १५८ ॥ करपट्टिकाश्च वाचमिष्टान्नेनान्विता भुजि ॥ एवं वज्रादि
शकले पुनर्वज्रादिके गृहे ॥ १५९ ॥ तेनैव मिश्रितं ज्ञेयं हि आदौ च तथैव च ॥ न चेत्तत्पुनरुक्तं स्यात्तदा तेषां च वि
दवः ॥ १६० ॥ यस्य तत्त्वस्य तन्मिश्रं भोजनं देववित्तमः ॥ सूर्यस्य शकलं खस्थे कटुकं तिलसंयुतम् ॥
१६१ ॥ व्यंजनं च वदेद्भोज्यं चन्द्रस्य लवणान्वितम् ॥ शाल्योदनं च भौमस्य तिक्तं चणकसंयुतम् ॥ १६२ ॥ बुध
स्य मुद्गं सहितं मिश्रितं मिश्रितैरसैः ॥ गुरोर्गोधूमसहितं मधुरेण समन्वितं ॥ १६३ ॥ भृगोर्यवादिसहितं मल्लेना
पिचसंयुतं ॥ शने मीसादिकं चैव कषायपरसंयुतं ॥ १६४ ॥ ममासा पूर्णं तां याति कस्माच्च कथया शुभे ॥ इति प्र

१. नर.
२७

स्मेकृतेतत्रप्रस्तारंकारयेत्ततः॥१६८॥ आद्याल्लाभादेकरवंडंचकुर्यादाद्याच्छकादेकरवण्डंतथैव॥ द्वाभ्या
मेकंसाधयेखण्डकंचप्रस्तारेचेत्स्यात्तदापूर्णमासा॥१६९॥ नोचेदासापूर्णतांनैवयानितत्प्रस्तारेयत्रगेहे
स्थितश्चेत्॥ आसात्तेयातस्यभावस्यनूनंसौम्यासौम्येज्ञायतांततथैव१७०॥ द्वादशेवंधमोक्षेचविशेषंकथ्यतेधु
ना॥ खारिजेवंधमुक्तिस्स्यात्द्वादशेदारिविलेनतु॥१७१॥ सावितेचचिरमुक्तिस्सत्यंभयसंयुतम् मोचनंमुक्क
लीवेचपुनर्वंधाश्च जायते॥१७२॥ चतुर्थेव्ययेखारिजेपंचचन्द्रेभवेदुल्काकावंधंमुक्तिश्चनस्यात्॥ स्थले
नस्थितिपूर्वकेचान्यदेशेगमस्तस्य मृत्युर्भवेत्क्षेयमेवंबुधः॥१७३॥ एवंद्वादशगेहेषुविशेषःकथितोमया
अन्यान्यपिचसर्वाणिसामान्येनैववर्त्मना॥१७४॥ इतिश्रीसनाढ्यकुलावतंसपरमसुखोपाध्यायकृतेर
म्लनवरत्नेप्रस्मेरत्नंचतुर्थी॥४॥ अथपंचमरत्नेतत्रप्रस्मावधेर्ज्ञानम्॥ प्रष्टमगेहेचयत्वंडंविजदहेस्वगृहे
भवेत्॥ तदातस्यसमेकालेकार्यसिद्धिश्चजायते॥१॥ तेषामंकाप्रवक्ष्यामिविजदहस्यनुसारतः॥ फरहस्ये

राम
२७

क१ संख्यास्याल्लहानस्यत्रयं स्मृतं ॥ २ ॥ अतवेदाखिलं षड्विंशं दश १० संख्यकं ॥ तस्मात्पञ्चदशं क
वु लखाखिलं केतनः ३ ॥ एकविंशति संख्या च द्वादशायामष्टविंशतिः ॥ अंकी शेषद्वि ३६ संख्यं च सप्तविंशति ४५ नु
स्तुतवारिजे ॥ ४ ॥ उक्ताया पञ्च पञ्चाश ५५ रजतैषष्टिषट्युता द्वादशस्वदि ७८ नुस्तुतारिवले चातवेरवारिजंततः
॥ ५ ॥ चन्द्रनन्द ८१ मितं न कया पञ्चोत्तरशतं तथा ॥ १० ॥ ५ ॥ विंशोत्तरशतं १२० कज्जु हाखिले च जमात के ६ ॥ षट्त्रि
नु १३६ प्रमितं कार्ये सिद्धौ संख्यां च निर्दिशेत् ॥ शकलं पुनरुक्तं स्यात्प्रस्तारे यत्र कुत्रचित् ॥ ७ ॥ गते शोधं युतं गम्ये
गृहां कंचावधिं वदेत् ॥ द्वि-यादिके गृहे चैव पुनरुक्तं यदा भवेत् ॥ ८ ॥ तदा सर्वस्य गृहां कं शोधं योज्यं च तत्सु
टम् ॥ प्रथमं गृहस्य शकलं स्वगृहे नास्ति चेत्कथम् ॥ ९ ॥ कार्यं वधेश्च विज्ञानं तदान्यो विधिरुच्यते ॥ प्रथमं स्व
गृहं यदा नास्ति विज्ञादहे स्वगृहे यदा ॥ १० ॥ तदा चापुष्पके च क्रे पूर्वोक्ते प्रथमं खंडके ॥ यत्र स्यात्तदधः प्रथमं
तुल्यकोष्ठे निवेशितान् ॥ ११ ॥ अंकाज्ञेया कार्ये सिद्धौ ॥ वधेश्च प्रतिपादकान् ॥ तदं कस्यैव या संज्ञा विधितं

२८
२९
स्यवदाम्यहम् ॥ १२ ॥ षोडशं शकलं पूर्वचतुष्के चोन्महान्तकैः ॥ पुनरुक्तं भवेत्तच्च दिनसंख्यावदेदुधः ॥ १३ ॥
पंचमादिचतुष्के च वनात्ताख्ये भवेद्यदि ॥ तदा तत्प्रकंक्षेयं रमले प्रथमको विदैः ॥ १४ ॥ नवमादितृतीये च
मुतवल्ले भवेत्किल ॥ तदा तुल्यमासं क्षेयं कार्यस्य सिद्धिहेतवे ॥ १५ ॥ विश्वादिचतुष्के च जवादातच सं
सूके ॥ तदा वर्षे विजानीया देवं क्षेयं विचक्षणैः ॥ १६ ॥ पुनरुक्तं च प्रस्तारे गृहे नैव प्रजायते ॥ तदा संभावितं वाचं स्व
बुधेऽश्ववलादपि ॥ १७ ॥ दिनादीनां च नियमं सर्वत्र न भवेत्किल ॥ पलादिकं च विक्षेपं संभाव्यस्य वलादपि ।
१८ ॥ असन्नप्रसवादौ तु क्रमेण कथयेत्सुधीः ॥ विपलानि पलानि स्युर्घटिका प्रहरास्तथा ॥ १९ ॥ वदेदुध्या
नुसारेण संभाव्यस्य वलादपि ॥ वर्षा प्रथमकृते वर्षा कृतौ तत्र वदेदुधः ॥ २० ॥ घटयोर्मुहूर्तकश्चापि प्रहरादिव
सास्तथा ॥ वदेत्संभावनं ज्ञात्वा स्वबुधेऽश्वविकल्पनात् ॥ २१ ॥ दिवसादिक्रमस्थाने विपलादिवदेदुधः ॥ एवं राम
कालस्य विज्ञानं ज्ञाते तस्यापि चिंतयेत् ॥ २२ ॥ पूर्वभागे च मध्ये च त्वं ते सिद्धिश्च जायते ॥ तदर्थं मब्दहाख्या २९

चोन्महन्तं वेदपंक्तिं ॥ २३ ॥ अग्निस्थाने शून्यरूपं च येषां खंडानां वैतान्यवस्य क्रमेण ॥ अष्टौ लेख्यं चा
 पिवायवादिभागेतान्येवं वैचालिखेत्तत्क्रमेण ॥ २४ ॥ एवमष्टाष्टखंडस्य पंक्तिर्लिखेद्देदसंख्यानितेषां क्र
 मेण ॥ लहाना दुग्माख्या वयाजाभिधांकीशकाः उन्महान्ताश्च शुद्धाः क्रमात् ॥ २५ ॥ प्रस्तारे प्रथमे गेहे जमा
 तं च भवेद्यदि ॥ रुद्धः प्रस्तारकं त्रेयं तस्मात्प्रध्मं न कारयेत् ॥ २६ ॥ पुनः प्रस्तारकं कार्यं प्रध्मार्थं च विचक्ष
 णैः ॥ तच्चेच्चतिथिगेहे स्याद्द्वयप्रस्तारकं तदा ॥ २७ ॥ उद्घा
 टनक्रमं वक्ष्ये शून्यार्थं च विचक्षणैः ॥ विना शून्यं न सि
 द्धिः स्यात्तूकप्रध्मं च शूरिमिः ॥ २८ ॥ भूतादिकालज्ञानस्य
 तस्मात्तस्योद्घाटनम् ॥ आद्यत्रयोदशाभ्यां चतुर्यशको
 द्रवं तथा ॥ २९ ॥ सप्तम्यां पंचदशाभ्यां च दशमां त्रयोदशात्

अ०	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ
वा०	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ
ज०	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ
ए०	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ

तच्चेच्चतिथिगेहे स्याद्द्वयप्रस्तारकं तदा ॥ २७ ॥ उद्घा
 टनक्रमं वक्ष्ये शून्यार्थं च विचक्षणैः ॥ विना शून्यं न सि
 द्धिः स्यात्तूकप्रध्मं च शूरिमिः ॥ २८ ॥ भूतादिकालज्ञानस्य
 तस्मात्तस्योद्घाटनम् ॥ आद्यत्रयोदशाभ्यां चतुर्यशको
 द्रवं तथा ॥ २९ ॥ सप्तम्यां पंचदशाभ्यां च दशमां त्रयोदशात्

एनरथा॥ तदुद्भवानिचत्वारितेभ्यः प्रस्तारकंकुरु॥ ३०॥ शून्यलाभो भवेत्तत्र तस्मान्नौचविचारयेत्॥ पुनः तत्र
 २६ जमानं चेत्तदान्यो विधिरुच्यते॥ ३१॥ लह्याहुमावयाजारव्यं की शानां च चतुष्टयम्॥ क्रमेणो ह्य दित
 स्या वै खण्ड कैर्यो जयसुधीः॥ ३२॥ चत्वार्युन्याद्यखण्डानितेभ्यः प्रस्तारकंकुरु॥ शून्यलाभो भवेत्येव त
 स्मान्नौचविचारयेत्॥ ३३॥ प्रस्तारेति थिरखंडे द्वितीयं शून्यं लभेद्यदितच्छून्यं तिथिगेहाच्चक्रमरूपतिर्मा
 र्गणो॥ ३४॥ चालनं तत्क्रमं वक्ष्ये येनापि भवति शीघ्रमतिज्ञानं॥ तिथिगेर्हेयत्रैव शून्यं वा घ्यादिकेतुतत्रै
 व॥ ३५॥ विश्वचतुर्दशखंडे शून्यं चेद्याति शून्यतत्रैव॥ विश्वे १३ चेद्यदि नंदं दशमे तत्रैव शून्यं केयाति
 ॥ ३६॥ नवमे चेत्प्रथमाद्ये १ द्वितीये तेषां मूकभूतादिकालज्ञानं॥ केतत्र शून्यं केयाति दशमे चेद्यदिस
 हजे ३ सुखे ४ चतत्रैव शून्यं केयाति॥ ३७॥ शक्रगेहेयदायाति लाभो १ वैहादशोपि वा॥ तत्रैव यदि शून्यं राम
 चेत्तदा तत्रैव गच्छति॥ ३८॥ लाभे ११ चपंचमेषष्टे तत्र शून्यं भवेद्यदितदा च सप्तमे मृत्योऽतत्रैव यदि खं २६

लभेत्॥ तत्रैव याति तच्छून्यमेतच्छून्यस्य चालनम्॥ ४०॥ एवं तिथिगृहाच्छून्यं द्वितीयं चालयेद्बुधः॥ प्र
थमाष्टमयोर्मध्ये तच्च यत्र स्थिरं भवेत्॥ ४१॥ प्रथमे चेतद्विंशत्यस्माद्भेयं कालचतुष्टयम्॥ भूतं भविष्यं च
वर्तमानमाकस्मिकचतुष्टयम्॥ ४२॥ प्रथमां कस्यैव सिद्धस्य कुर्याद्भागत्रयं बुधः॥ प्रथमं वर्तमानं च भवि
ष्यं द्वितीयकं॥ ४३॥ आकस्मिकं तृतीयं च एवं त्रेयं विचक्षणैः॥ एवं भागत्रयाणां च संज्ञा प्रोक्ता पुरात
नैः॥ ४४॥ उन्महान्ताख्यपंक्त्यां च यत्र पंक्त्यां च यद्गृहे॥ भूतकालस्य संज्ञं स्यात्तद्गृहे पूर्वपंक्तिके॥ ४५॥
आकस्मिकफलं त्रेयं स्वपंक्त्याः पृष्टके गृहे॥ भूतकालस्य विज्ञानं स्वाग्ने च वर्तमानकं॥ ४६॥ स्वाद्यः पं
क्त्यां स्वगेहे च भविष्यस्य फलं भवेत्॥ शुभं यत्र गतं खण्डं तत्र सिद्धिर्भवेद्बुधः॥ ४७॥ आद्यस्याकस्मिकं तूर्य
पंक्त्ये त्रेयं मनीषिभिः॥ भविष्यं तूर्यपंक्त्ये च पंक्त्ये च प्रथमाद्भेदेत्॥ ४८॥ पंक्त्यादेर्भूतकालं च शकलाद्
ष्टमाद्भेदेत्॥ वर्तमानं च षष्ठमस्य प्रथमाच्छकलाद्भेदेत्॥ ४९॥ एवं ज्ञाते कार्यसिद्धिः कस्य चारे भविष्यति

१. न. १.
३०

मिजा जे स्वगृहे चैव प्रस्तारे शकलं भवेत् ॥ ५० ॥ तस्यैव वासो सिद्धिर्वेला दिव्यादिके सति ॥ नो चेत्प्रधमगृह
स्यैव शकलाद्वारनिर्णयः ॥ ५१ ॥ ॐ ॥ इति श्रीसनाढ्यकुलावतंसपरमसुखोपाध्यायकृते रत्ननवरत्ने
प्रध्मावधिंकथनं नाम पंचमोऽध्यायः ॥ अथ षष्ठरत्नं तंत्रमुष्टिगुणवस्तुकथनम् ॥ पूर्वमुनिश्चयं कृत्वा
मुष्ट्यां वस्तुस्तिनास्ति च ॥ प्रकारं तस्य वक्ष्यामि येन ज्ञानं भवेत्किल ॥ १ ॥ दुस्मानकीचप्रस्तारे यदि स्यातां
तदा ध्रुवं ॥ मुष्ट्यां वस्तुस्ति तन्मध्यादेकं चेदपि वर्तते ॥ २ ॥ द्वयोर्नास्तीति प्रस्तारे शून्यं मुष्टिं वदेत्तदा ॥ अथ
वा ते बहुस्थाने मुष्ट्यां वस्तुकदंबकम् ॥ ३ ॥ चतुर्थे रिपुगेहे च दाखिलं सावितं यदि ॥ तदा मुष्ट्यां च वक्तव्यं
वस्ति स्ति मंतारे ॥ ४ ॥ मनुष्याणां बहूनां च कस्य मुष्ट्यां च वर्तते ॥ तदर्थं च मनुष्याणां स्वाग्रे पंक्तिं निवेशयेत्
॥ ५ ॥ परन्तु दशसंख्येव दशधिकं भवेद्यदि ॥ दशधिकं मनुष्याणां मन्या पंक्तिं च कारयेत् ॥ ६ ॥ तदर्थं पास
कंक्षि प्रापुनः प्रस्तारमाचरेत् ॥ सप्तमेशकलं यस्यां संख्यां तस्यां च कारयेत् ॥ ७ ॥ अब्रह्मदस्य मते नैव शून्या ॥ ३०

नांचतदाबुधैः॥नवमेदाखिलंस्वखंडसावितंचभवेद्यदि॥८॥तदातदंकसंख्यांचस्वीयदशकराद्देत यस्योप
रिसमाप्तिस्यात्सपुमान्मुष्टिमान्भवेत्॥९॥नवमेस्वारिजंखंडंमुक्कलीवंभवेद्यदि॥तदावामकराद्देयंतदं
काप्रथमकोविदैः॥१०॥नरस्यनिश्चयेजातेकस्यांमुष्ट्यांचवर्जते॥दाखिलंसावितंचषष्ठेनवमेपंचमेयदा॥
११॥तदाचदक्षिणेहस्तेमुष्ट्यांवस्तुवदेत्सुधीः॥स्वारिजेमुक्कलीवेचवाममुष्ट्यांचनिश्चितम्॥१२॥विरोधेत्प्र
थमं चान्योन्यंवलयुक्ताद्देतदा॥अथवापंचषष्ठाभ्यांखंडाभ्यांशकलंकुरु॥१३॥तद्वसेनवदेदशवाममुष्ट्यां
चनिश्चितम्॥पुनश्चवस्तुकथनेप्रकारंचब्रवीम्यहम्॥१४॥कठिनंचमृदुत्वंचप्रथमाच्छकलाद्देत्॥द्वि
तीयशकलाद्वर्णंस्वरूपंचतृतीयके॥१५॥दीर्घघृतादिकंस्थानंचतुर्थस्यवशाद्देत्॥मौल्यंपंचमात्यष्ठात्
गुरुत्वादिश्चचिंतयेत्॥१६॥पाषाणस्यनिमित्तंचयोगायोगंचसप्तमे॥संख्यांचसप्तमस्यैवपुनरुक्तिवसाद्देत्
॥१७॥अष्टमात्तस्यद्रव्यस्यशत्रुत्वंचवदेत्सुधीः॥नंदात्पूणैरवलिडितंचदशमात्तवाद्देमेवच॥१८॥निर्माणा

दीश्वलाभाश्च धातुमूलादिकल्यनात् ॥ अष्टमादपि विज्ञेयं धातुमूलादिकं तथा ॥ १८ ॥ यद्वदेत्तत्र खण्डेन
 तस्मात् खण्डाच्च सप्तमम् ॥ निरीक्ष्य तत्पदार्थं च वदेत्संभावने वलात् ॥ २० ॥ द्वयोश्चैव पदार्थस्य विरुद्धत्वे
 त्वसंभवे ॥ खण्डाभ्यां न ह्युभ्यां च कुर्यात्तस्य गुणं वदेत् ॥ २१ ॥ विशेषं खण्डयोगेन कथ्यते पूर्वसंमतं ॥ वा-
 हि खण्डं द्वितीये स्याद्दण्डं कांतियुतं वदेत् ॥ २२ ॥ प्रथमे जलखंडं स्यात्तूलभृत्कंदुकादिभिः ॥ मुष्ट्या वदेद्वाय-
 वं च दृढसूत्रशदृशं भवेत् ॥ २३ ॥ वयाजं च तृतीये स्यादन्तःशून्यं तदा वदेत् ॥ सुरंधं वस्तु कर्तव्यं तृतीये कं त्रिनव-
 स्थिते ॥ २४ ॥ अथ वोल्कीर्णचित्राढ्यं सूक्ष्मचिह्नमथापि वा ॥ न कीफरहोतत्रस्थौ त्रिकोणं छिद्रं संयुतं ॥ २५ ॥
 तृतीये प्रथमे चोक्ता वक्त्रलेनैव वेष्टितम् ॥ वदेन्मुष्टिगतं वस्तु रग्लशास्त्रस्य पारगः ॥ २६ ॥ नवमे वायुखंडे
 च वस्तु लोमान्वितं वदेत् ॥ द्रुखंडे यदोक्ता चेदग्निदग्धं वदेत्तदा ॥ २७ ॥ एवं मुष्ट्यां च वस्तूनां प्रकारः कथितो राम-
 मया ॥ कथयामि च तस्यार्थं खंडानां लक्षणानि च ॥ २८ ॥ लह्यानुसुतुलदाखिलं तथा वयाजे जतमाफरह ॥ ३१

ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ मृदुखण्डः प्रकीर्तिताः ॥ २० ॥ नकीः चातवखारिजं ॥ जतमा ॥ हुमरा ॥ मिधा ॥ नुसुतुलखारिजं
॥ कज्जुल्लदाखिलं ॥ चकठोरकम् ॥ ३१ ॥ पीतं रक्तं स्यात्तुलह्या नखं डं पीतस्यामं चातवेखारिजं स्यात् ॥ क
ज्जुलदाखिलं श्वेतस्यामं प्रदिष्टं श्वेतं कृष्णं कज्जुलखारिजं च ॥ ३२ ॥ उकलाचस्यामवर्णं स्यादंकी शं कृष्णव
र्णकं ॥ वयाजं श्वेतवर्णं स्याद्गोधूमाभं जमातकम् ॥ ३३ ॥ हुमरारक्तवर्णं च पीतं नुसुतुलखारिजम् ॥ इजत्मा हरितं
प्रोक्तं स्यामं नुसुतुलदाखिलं ॥ ३४ ॥ पीतं श्वेतस्यामयुक्तं फरहारव्यदलं स्मृतम् ॥ श्वेतं च हरितस्यामं मतवेदा
खिलं स्मृतम् ॥ ३५ ॥ पीतं च हरितस्यामं नकीखंडं प्रकीर्तितम् ॥ हरितं च तथा श्वेतं स्यामं च तस्मिन् स्मृतम् ॥ ३६
दीर्घं च श्वर्तुलं २ दीर्घं ३ चतुरस्रं सदीर्घं कम ॥ ४ ॥ वर्तुलं ५ वर्तुलं ६ वर्तुलं ७ वर्तुलं ८ दीर्घविस्तरम् ॥ ३७ ॥ दीर्घं
१ विस्तीर्णं दीर्घं च ११ दीर्घं १२ विस्तीर्णं दीर्घं कम ॥ १३ ॥ वर्तुलं ४ वर्तुलं १५ दीर्घं विस्तीर्णं १६ लह्यानादितः ३७
लह्यानुसुतुलखारिजं च तथा चातवखारिजं ॥ नगरण्ययोर्वासं तरिवा कृष्टिवर्त्मनि ॥ ३८ ॥ स्वर्णरौप्यापणक

एनर. ३२ बुलदाखिलजमातके॥ अंकीशं चित्रहयामीजत्माख्यं स्मृतं बुधैः॥४०॥ वनग्रामेनकीचातवदाखिलं वनं ह
स के॥ आरामपाठशालायां नुसुदाखिलकं स्मृतम्॥४१॥ क्षेत्रारामप्रवाहे च वयाजं वनवर्तने॥ कबुलखा
रिजं भूत्या रामे च फरह स्मृता॥४२॥ अंधकारचित्तं स्थानमुल्कायाः परिकीर्तितम्॥ हिंसागारं शस्त्रैर्वदस्य
नं चहुमराख्यके॥४३॥ लह्या नुसुतवारिजं नुसुतलदाखिलं तथा॥ अतिमौल्ययुतं ज्ञेयं मध्यमौल्यं वयाज
कम्॥४४॥ उल्कातरिवा कबुलदाखिलं च समौल्यकम्॥ नकीचातवखा रिजं कबुलखारिजं जमातके॥
४५॥ अंकीशं मौल्यहीनं च फरहाहुमरा तथा॥ इजत्मातवदाखिलं स्वल्पमौल्यं प्रकीर्तितम्॥४६॥ आ
ग्निवाय्वोखण्डानि स्वल्पभासयुतानि च॥ जलभूम्योश्च खण्डानि गुरुत्वानि विनिर्दिशेत्॥४७॥ लह्या क
बुलखारिजं नुसुतवारिजं तथा॥ मतवेखारिजं हेतुः पोषणे चान्यपुष्टिके॥४८॥ लह्या नं फरहो लोचहुमरा राम
नुसुतवारिजं॥ अतवेहौ नकीजत्मावेकान्ये च युतस्मृता॥४९॥ खारिजानामग्निशत्रुः पारवाणं च जमातके उ ३२

उत्कांकीशककुल दाखिलेचरिपुःस्मृतम्॥५०॥ फरहदुमरेजत्माचातवदाखिलेरिपुः॥ आ धा रःशे
षाखण्डांजलंशत्रुःप्रकीर्तितम्॥५१॥ जमातेजतमेनुसुहाखिलउत्काककुलदाखिलम्॥ एतानिपूर्ण
खण्डानिखण्डितानिपराणिच॥५२॥ लह्यानककुलखारीजंनुसुत्वारिजकंतथा॥ अतवेखारिजानांच
वदुतीयांस्मृतम्॥५३॥ फरहादुमराचेवदुजत्मातवदाखिलम्॥ मिष्टान्नंचवयाजारव्ये शारंतिक्तं
मेषांयकम्॥५४॥ जमातमुकलारव्यंचककुलदाखिलकंतथा॥ मिष्टान्नंचरसंसारंमिष्टंनुसुहाखिले॥
५५॥ अतस्सारनकीखण्डंक्षेयंचयचनोत्तमैः॥ अंकीशंचनिकृष्टान्नारसंचपरिकीर्तितम्॥५६॥ लह्या
नककुलखारिजंनुसुत्वारिजकंतथा॥ अतवेखारिजंशकलंनिर्माणस्यप्रकीर्तितम्॥५७॥ ककुल
दाखिलजमातेचत्वंकीशंभूमिशिल्यकम्॥ शेषानिखंडकांन्यत्रसिल्यस्यकारणंस्मृतम्॥५८॥ धातुमूलंच
धातुंचमूलंजीवंचमूलकम्॥ मूलंजीवंचमूलंचजीवंमूलंचधातुकम्॥६०॥ मूलंजीवंतथाजीवंमूलंचै

१. न. २.
३३

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६
ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ
मृदु	कठोर	कठिण	कठिन	मृदु	कठिनमृ	कठिनमृ	कठि	मृदु	कठिन	मृदु	कठिन	कठिन	मृदु	मृदु	मृदुकठोर
पीतारक्त	स्वतस्या	स्वतकृष्ण	स्वत	स्यामपीत	स्याम	कृष्ण	रक्त	सेत	पीत	स्याम	पीतस्या	पीतहरि	सेतहरि	हरित	वर्णज्ञान
दीर्घ	वर्तुल	दीर्घ	वर्तुल	वर्तुल	वर्तुल	अस्वदीर्घ	वर्तुल	विस्तीर्ण	दीर्घ	विस्तीर्ण	विस्तीर्ण	विस्तीर्ण	वर्तुल	वर्तुल	दीर्घादि
नगरवन	स्वर्णो	पर्वतव	स्वर्णो	आराम	सांधकार	स्वर्णो	क्षेत्रआ	हिंसास्वा	नगरवा	आराम	वनग्या	वनग्राम	वनदृष्ट	चीत्रपन	स्थानसंज्ञा
अतिमौ	मौल्यस	मौल्यही	मौल्यही	अल्पमौ	मौल्ययु	निरमौल्य	अल्पमौ	मध्यमौ	अतिमौ	अतिमौ	मौल्यही	मौल्यही	स्वल्पमौ	अल्पमौ	मौल्यज्ञा
पाषाण	पृष्ठीहेतु	पौषणहे	पृष्ठीहेतु	पृष्ठीहेतु	पृष्ठीहेतु	पृष्ठीहेतु	पृष्ठीहेतु	पृष्ठीहेतु	पृष्ठीहेतु	पृष्ठीहेतु	पृष्ठीहेतु	पृष्ठीहेतु	पृष्ठीहेतु	पृष्ठीहेतु	पौषणादि
हेतुललु	हेतुललु	हेतुललु	हेतुललु	हेतुललु	हेतुललु	हेतुललु	हेतुललु	हेतुललु	हेतुललु	हेतुललु	हेतुललु	हेतुललु	हेतुललु	हेतुललु	हेतुललु

ॐ

ॐ

राम

७
८
९
१०
११
१२

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६
७	प्रक	युत	युत	युत	एक	पूक	मुत	एक	युत	युत	एक	एक	एक	एक	युत
८	अग्नि	पाषाण	अग्नि	पाषाण	आधा	पाषाण	पाषाण	आधार	जल	अग्नि	जल	अग्नि	जल	आधार	आधार
९	खण्डित	पूर्ण	खण्डित	पूर्ण	खण्डित	खण्डित	खण्डित	पूर्ण	पूर्ण	खण्डित	खण्डित	खण्डित	खण्डित	खण्डित	पूर्ण
१०	नीलाक	मिश्राल	नीलाक	मिश्राल	मिश्रान	मिश्राल	नितकष्ट	मिश्रान	सार	नीलाक	सारमिश्र	नीलाक	पूर्ण	मिश्रान	मिश्रान
११	निर्माणा	भूसिद्धा	निर्माणा	सिल्यहेतु	सिल्यहेतु	सिल्यहेतु	भूखिल्य	शिल्यहेतु	शिल्यहेतु	निर्माणा	शिल्यहेतु	निर्माणा	आसन	शिल्यहेतु	शिल्यहेतु
१२	धातु	मूल	धातु	मूल	जीव	मूल	जीव	मूल	मूल	धातु	मूल	धातु	मूल	जीव	मूल
	सारा	देवराणां	चाति	सन्मान	लोका	नाच	रेज	नार्थी	यज्ञेयं	इति श्री	सनाढ्य	कुलावत	सपरम	मुखोपाध्यायकृत	रत्नस
	तं			नहेतु						वरत्नेमु	टिप्रह्म	कथनेना	मषष्टमं	रत्नम् ॥	६ ॥

१-नर वक्रमेण च ॥ लह्यानादिशकलानां प्रोक्ता पूर्वानुसारतः ॥ ६१ ॥ एवं प्रोक्तं मुष्टिप्रथमं च सम्यग्मेदैर्युक्तं पूर्वशास्त्रा
 ३४ नुशासत ॥ ६२ ॥ अथ समस्तं तत्र प्रथमकथनम् ॥ आद्यत्रयोदशाभ्यां च खण्डमन्यच्चकारयेत् ॥ प्रस्तारेयदितं
 चेत्स्यात्स्वार्थे प्रथमं कृतं वदेत् ॥ १ ॥ प्रस्तारेयद्गृहे खण्डं प्रथमतः स्य गृहस्य च ॥ नो चेत्प्रस्तारके खण्डे परार्थं च
 कृतं वदेत् ॥ २ ॥ शकुने तस्य यद्गृहे प्रथमतः स्य वदेद्भुवम् ॥ मूकप्रथमे प्रकारेयं प्रथमः परिकीर्तितः ॥ ३ ॥ मूक
 प्रथमे द्वितीयान्यप्रकारमधुनावुवे ॥ प्रस्तारानाद्यं अंत्यं च शून्यसंख्यं च कारयेत् ॥ ४ ॥ षोडशेन हतं शेषे गेहः
 स्यान्मूकप्रथमके ॥ त्रयोदशचतुर्दशपंचचन्द्रे च षोडशे ॥ ५ ॥ आद्यद्वित्रिचतुर्थैश्च गेहे प्रथमत्रितीयकम् ॥
 पंचेन्दु १५ विश्व १३ नन्देन्दु १ खण्डान्भूभागतः क्रमात् ॥ ६ ॥ अन्यादिकेषु तत्त्वेषु चतुष्वपि विनिवेशयेत् ॥
 मवेच्छकलमेकं च अनेनैव स्थितः क्रमात् ॥ ७ ॥ आद्यद्वित्रितुरीयस्य सकलादग्निभागतः ॥ द्वितीयशकलं
 त्रैयंपंचापूर्व ० द्वि ० र्वसु खण्डकात् ॥ ८ ॥ वह्निभागे षोडशस्य क्रमादग्न्यादिकेन्यसेत् ॥ एवं तुरीयं खण्डं च ॥

राम

३४

तृतीयाग्नेलिखेतुधीः॥८॥चतुर्थ्योद्देसमुत्पाद्यद्वाभ्यामेकंचकारयेत्॥तत्त्वण्डयत्रगेहेस्यात्प्रथमतवदेदुधः॥
॥१०॥मूकप्रथमेतृतीयोयंप्रकारःसमुदाहृतम्॥विश्वादिक्वेषुखण्डेषुपूर्ववत्कथयेदुधः॥११॥अन्यप्रका
रंप्रवक्ष्यामिमूकप्रथमेचतुर्थकम्॥नवार्णश१०रुद्र११सूर्याणांखण्डानांवह्निभागतः॥१२॥पूर्वक्रमेणश
कलंकारयेदैवचिंतकः॥तद्वद्देहेयत्रगृहेप्रथमतवदेदुधः॥१३॥सर्वेषांश्रेष्ठरूपंचपंचमंकथ्यतेधुना॥
युग्मखण्डयुतःखण्डतुल्यगेहेसदैवहि॥१४॥वेदोखावेदशून्यंकदाचिन्निथिगेहके॥ऊनशून्यंमनेनैवचेत्स्या
त्तत्रभ्रमेणचेत्॥१५॥निथिगेहंजमातंचेतदातस्योद्घाटनं॥पूर्वोक्तैर्नैवमार्गेणकुर्ष्याच्छून्यसलब्धये॥
१६॥आद्यशून्यंचमूकस्यद्वितीयंकार्यसिद्धये॥तस्मात्पंचदशात्खण्डाच्छून्ययुग्मंचचालयेत्॥१७॥ते
खण्डयत्रप्रस्तारेप्रथमतवदेदुधः॥नोचेत्प्रस्तारकेतत्रतदाचशकुनक्रमे॥१८॥यत्रगेहेस्थितंतत्रचेत्प्रथमः
तत्रैवसंस्थितः॥मूकप्रथमेप्रकारेयंपंचमःपरिकीर्तितः॥१९॥पूर्वंचकथितंवष्टप्रथमेदसमन्वितम्॥ए

१. न. २. वं प्रथमं मूकसंज्ञं षट्प्रकारैर्निरूपितम् ॥ २० ॥ इति श्रीसनाढ्यकुलावर्तसपरमसुखोपाध्यायकृते रत्ननवर
३५ त्तैमूकप्रथमकथनं नाम सप्तमं रत्नं समाप्तम् ॥ अथाष्टमं रत्नम् ॥ तत्र चौरादीनां नामोपादानं च ॥ पूर्वतु नि
श्चयं कृत्वा कतिनामाक्षराणि च ॥ चौरादीनां ततः पञ्चादक्षराणि च साधयेत् ॥ १ ॥ रमलं पातयेत् तत्र सकलं रच
येत् सुधीः ॥ फरहा कुत्र गेहे स्यादादौ तं च विलोकयेत् ॥ २ ॥ प्रथमं फरहा चेत् स्यात्तदा सप्ताक्षराणि च ॥ द्विवर्णं
द्विनयेत् त्रयं त्रिवर्णं तु तृतीयके ॥ ३ ॥ चतुर्थं च चतुर्वर्णं पंचमे पंचवर्णं कम ॥ षष्ठे च फरहा चेत् स्यात्तदा षड्वर्णं कम
वेत् ॥ ४ ॥ सप्तमे सप्तसंख्यां कमष्टमे च षडेव हि ॥ नवमे च तदा पंचदशमे चतुरक्षरम् ॥ ५ ॥ एकादशे त्रिवर्णं
स्याद्द्वादशे सप्तसंख्यां कम ॥ त्रयोदशे च फरहा भवेद्यदि द्वितीयके ॥ ६ ॥ गृहे च शकलं यत् स्यात्तस्यां कम
ब्दहेन च ॥ तदं कतुल्यं वर्णं च नाम्नितस्य वदेत् सुधीः ॥ ७ ॥ चतुर्दशे चतुर्वर्णं षोडशे पितथैव च ॥ द्वित्र्यादि रम
के गृहे चेत् स्याद्दलवच्छकलाद्देत् ॥ ८ ॥ यत्र प्रस्तारकेन स्यात्तदा च प्रथमे गृहे ॥ शकलं तस्य संख्यां कमब्द ॥ ३५

हस्यमतेन च ॥ ८ ॥ तदंक तुल्यवर्णाश्च नामिनः स तितस्य वै ॥ एवं नाम्नि वर्णसंख्या विद्विः परिकीर्तिता ॥ ९ ॥
सर्वेषामक्षराणां त्वानयने च विधिं ब्रुवे ॥ आद्यत्रयोदशाभ्यां च शकलं कारयेत्सुधीः ॥ ११ ॥ प्रस्तारे यद्गृहे
चेत्स्यात्तुल्यं चोर्ध्वपंक्तिके ॥ अंकं दत्त्वा ततः स्य उत्पन्नशकलस्य च ॥ १२ ॥ विजृहस्य मतेनांकगेहस्य
च तदंकके ॥ तिर्यक् क्रमेण देयानि चक्रवर्णकके द्वयोः ॥ १३ ॥ अंकयोश्च तले पंचवर्णं तत्प्रथमाक्षरम्
॥ द्वितीयवर्णानयने विधिं वक्ष्ये तशोभने ॥ १४ ॥ चतुर्थे शकलं यत्स्यात्तथा चैव चतुर्दशे ॥ अनयो र्योग
तः कार्यं खण्डस्य च पूर्ववत् ॥ १५ ॥ कर्तव्यं क्रियते तेन वर्णं ज्ञेयं द्वितीयके ॥ उत्पन्नशकलं नास्ति प्रस्तारे
चेत्तदा कथं १६ ॥ ऊर्ध्वपंक्त्या गृहं केन मार्गेणैव चलभ्यते ॥ तदोत्पन्नस्य खण्डस्य वर्णं विजृहहे गृहे ॥ १७
शकलस्याच्च प्रस्तारे विजृहस्य क्रमेण च ॥ अंका ग्राह्या तदंकं च न्यसेच्चक्रे च तिर्यके ॥ १८ ॥ उत्पन्नशक
लस्यांकमूर्ध्वचक्रं च विन्यसेत् ॥ द्वयो रधस्य यो वर्णं ज्ञेयं तत्र सतद्दुधैः ॥ १९ ॥ एवं सर्वत्र विज्ञेयं खण्डप्रस्ता

२६ रकेनचेत्॥ सप्तमोतिथिसंख्यां च खण्डमन्यं चकारयेत्॥ २० ॥ पूर्वरीत्या तृतीयं च वर्णं ज्ञेयं विचक्षतेः
॥ दशमात्यो दशाभ्यां च कार्यं शकलमुत्तमम्॥ २१ ॥ पूर्वोक्तैर्नैव मार्गेण वर्णं ज्ञेयं तृतीयं कमम्॥ पंचमस्यास्य
स्याथ त्वानयने विधिं बुवे॥ २२ ॥ प्रस्तारे विषमाणां च १३।५।७।११।१३।१५। खण्डानां गणयेत् किल॥ शून्या
निषोडशे नैव भागं देयं च शेष कमम्॥ २३ ॥ प्रथमादिग्रहे देया यत्र स्यादवशान कमम्॥ खण्डं तस्य पूर्वरीत्या
ज्ञेयं वर्णं च पंचमम्॥ २४ ॥ केन्द्रस्य शकलानां च शून्या निगणयेत् सुधीः॥ रेखा चागणयेत् तत्र रेखायां चाद्वि
संख्य कमम्॥ २५ ॥ शून्ये रेखां कयो र्योगः कायस्य च पूर्वत्वम्॥ पंचमाक्षरवत् ज्ञेयं षष्ठं वर्णं च निश्चयात्
२६ ॥ सप्तमस्याक्षरस्यापि त्वानयने विधिं बुवे॥ विश्वादीनां १३।१४।१५।१६ च खण्डानां चतुर्णां गणयेच्च
स्वम्॥ २७ ॥ तस्य पूर्वोक्तमार्गेण ज्ञेयं वर्णं च सप्तमम्॥ एवं क्रमेण नाम्नाश्च वर्णसंख्या च कारयेत्॥ २८ ॥
अथ नामाक्षरनिष्कासने उदाहरणम्॥ रमलं पानितं मया तस्य प्रथमग्रह शकलं त्रयोदशगुणितं जानं॥

राम

३६

कलासंज्ञकं समागतः अयं विजदहक्रमे दशमे गृहे स्थितः प्रथमस्य प्रस्तारे षष्ठे गृहे संख्यातस्मादिजदहस्वगे हे संख्य
कः २५ तिर्यक्पंत्यादत प्रस्तारस्य गृहं संख्या च ऊर्ध्वपंत्यादतं द्वयोरधस्थयो कोष्ठे सकाराक्षरं तस्मान्नाम्नि प्रथमा :
क्षरं सकारः १ अथ द्वितीयाक्षरस्योदाहरणम् । तस्यैव रमलस्य चतुर्दशशकलाभ्यां जातमंकीशं अयं विजदहक्रमे अष्ट
मे गृहे स्थितः परन्तु प्रस्तारे अंकीशं कुत्रापि नास्ति प्रस्तारे अष्टमे तिर्यक्पंत्यादतं पूर्वप्रस्तारे अंकीशस्थाने तु सुत्वा
रिजस्थितं विजदहक्रमस्य कनवसंख्या वर्तते ऊर्ध्वपंत्यादतं द्वयोरधस्तष्ट अकाराक्षरं प्राप्तं तस्माद्वितीयाक्षरम
कारः तस्मान्नाम्नि द्वितीयाक्षरमकारः अथ तृतीयाक्षरस्योदाहरणम् । सप्तपंचदशभ्यां च जातं लघ्यानं अयं विज
दहक्रमे द्वितीयगृहे स्थितः प्रस्तारे तृतीयगृहे स्थितः तस्मादिजदहक्रमं कंतिर्यक्पंत्यादतं प्रस्तारे गृहां क ऊर्ध्वपं
त्यादतं द्वयोरधस्थयो कोष्ठे दकाराक्षरं तस्य नाम्नि तृतीयाक्षरं दकारः एवमन्येषामपि वर्णानामुदाहरणम् । स्वबुद्ध्या कल्प
येतस्य वर्णमात्रं च बुद्धिमान् एवं सर्वाणि वर्णानि देशाज्ञावसेन च २६ नामानि कथयेद्विद्वान्यस्य कस्यापि बुद्धिमान्

र.न.र.
३७

एवंसर्वाणिउपलक्षणानिचौरस्यवदेत्सुधीः३०। अन्यन्मतांतरेवक्ष्येप्रत्येकेषुजनेषुच॥चौरस्यज्ञानार्थरमलंकारयेत्सुधीः३१
पूर्वोक्तेनैवमार्गेणइत्किंलावंचकारयेत्।प्रस्तारंद्वितीयंकृत्वातत्रप्रसंवलोकयेत् ३२जमांतंयत्रगेहेस्यात्प्रस्तारेचद्वितीयकोय
द्गृहेपूर्वप्रस्तारेदारिविलंसावितंभवेत् ३ तदापनसमूहेषुप्रत्यक्षेषुचविद्यते तस्करःस्वारिजेनास्ति मुन्कलीवेतथावदेत् ३४
एवंजनसमूहस्यद्विधाभागंचकारयेत्।तदुद्देशेष्टयकृत्स्नंकृत्वाप्येवंवलोकयेत् ३५ एवंपुनःपुनःकुर्याद्यावत्स्यादेकसं
ख्यकम्।द्वितीयंरमलेचैवजमांतंशकलंभवेत् ३६ अंकीशंचद्वितीयंस्यादथवानवमेगृहे।नक्यष्टमेचप्रथमे प्रस्तारेयदि
जायते ३७ तदाचौरस्सविज्ञेयोयेनप्रसंस्कृतंयदा एवंप्रत्यक्षरूपेषुजनेषुचौरनिर्णीयः३८ अन्यन्मतांतरेवक्ष्येप्रत्यक्षेषुजनेषुच
रमलंकारयेत्तत्रपूर्वोक्तेनैववर्त्मना ३९ हुमराचनकीखण्डेप्रस्तारेवर्ततेयदि तदाजनसमूहेषुतस्करोवर्ततेध्रुवम् ४० नोचेतदाना
स्तिचौरोद्वयोर्मध्येयदास्तिचेत् एकोवैशकलश्चेत्स्यात्तदाचौरोपि वर्तते॥४१॥निर्वलश्चेन्नचौरःस्यात्तस्मिन्जनसमूहके।एवं
भागंपुनःकृत्वाजनानांचष्टयकृष्टयकृ ४२ पूर्वोक्तेनैवमार्गेणष्टयकृरमलंचकारयेत्।हुमराचनकीखण्डेयत्रचौरोस्ति तस्यवै ॥ ४३॥

एवंपुनः पुनः कृत्वा यावदेकं भवेन्नरः प्रकारमन्यवक्ष्यामियेन चौरस्फुटो भवेत् ॥ ४४ ॥ सर्वेषां च जनानां च स्वाग्रे पंक्तिं निवेशयेत्
प्रस्तारं च ततः कृत्वा तत्र प्रष्टुं विचारयेत् ॥ ४५ ॥ पंचमेव तथा षष्ठे सप्तमं शकलं भवेत् अवजदस्य मतेनैव तेषां संख्यां च कारयेत्
४६ नृपाणां च सदैक्यं च पंक्त्यां चौरजनोपरि ॥ तदंके दापयेत् तत्र दक्षहस्तक्रमेण च ॥ ४७ ॥ यस्यापर्यवसानं स्यात् चौरं तं नि
श्चितं वदेत् मनुष्यादधिके केचित्प्रथमादिषु पुनः सिपेत् ॥ ४८ ॥ एवं बहु प्रकारेण तस्करस्य विनिर्णयः कथितश्च म
या सम्यक् दैवज्ञानां हितयच ४९ इति श्रीसनाढ्यकुलावतंसपरमसुखोपाध्याय कृते रम्ह्येन वरत्ने चौरादीनां
नामकथनमष्टमं रत्नं समाप्तम् ॥ ॥ अथ नवमं रत्नं तत्र वर्षफलस्य विचारः सुष्मातो हर्षसंयुक्तो सुवेषस्थिरमानसः ॥
स्वेषदेवं हृदि ध्यात्वा स्वरूपं मनसा स्मरन् ॥ १ ॥ मंत्रं च सप्तवारं च जप नृसायनमेषगे सूर्ये च प्राग्दिनदले पासकौ
क्षेपयेत् सुधीः ॥ २ ॥ समस्तजगदर्थं च पृथ्यायो यत्र तिष्ठति ॥ तेषां च सुखदुःखानां तथोद्देशे सुखा सुखम् ॥ ३ ॥
अन्येषां च जनानां च ॥ दिने वर्षप्रवेशने ॥ दिने चान्यदिन्ये पूर्ववर्षस्य फलसिद्धये ॥ ४ ॥ पासकौपातयेत् तत्र प्र

र.न.र.

३८

स्तारंकारयेद्बुधः॥विविधंफलमप्यत्रचिन्तयेद्देववित्तमः ५ तत्रादौजनानांचवर्षस्यचफलंब्रुवे प्रस्तारंप्रथमात्त्व॥
राडात्त्ययात्पंचफलंवदेत् ६ तनुधनादिभावानांशकलानांचयोगतः शुभाशुभानांवसतःपुष्टिहानिंचनिर्दिशे
त्॥७॥अशुभेपिस्वगेहेचशकुनस्यक्रमेणाच तदापिदृष्टिदंज्ञेयंसवलेचविशेषतः ८ तत्रापिरवारिजादीनां
खराडानांचविचारतः खारिजेनिर्गमेनैवदाखिलेचागमेनच ९ खारिजेनसमंज्ञेयमुन्कलीवेफलंबुधैः सावि
तेदाखिलेतुल्यंफलंज्ञेयंविचक्ष्णौः १० पुनरुक्तिशुभस्थानेतदातस्यशुभंवदेत् अशुभेअशुभंज्ञेयंमध्येचैवचा
मध्यमम् ११ प्रथमादिगृहेभ्यश्चमासानामपिचिंतयेत् प्रथमेप्रथमंमासंद्वितीयेचद्वितीयकम् १२ एवंद्वाद
शगेहेभ्योद्वादशानांफलंवदेत् शुभखराडेअशुभंज्ञेयंपापखराडेत्वनिष्टकम् १३ मासखंडंशुभेगेहेपुनरुक्तंशुभं
वदेत् अशुभेअशुभंज्ञेयंमध्येचैवमध्यमम् १४ शुभाभ्यांयदितत्खराडमुत्पन्नंचयदाभवेत् तदाशुभफ
लंज्ञेयंत्वन्यथाचा शुभंवदेत् १५ शुभाशुभाभ्यामध्यंचफलंज्ञेयंविचक्ष्णौः मासेखराडस्यतत्त्वस्यपुनरुक्ते

रामः

३८

शकलस्यच १६ तत्त्वस्यचभवेनैत्रीतदासर्वशुभंवदेत् खराडस्यस्थानखराडस्यमैत्रीस्याचेत्तदाशुभम् १७ मास।
स्यशकलंज्ञेयंप्रस्तारेयद्गृहेभवेत् तत्तद्वशात्फलंज्ञेयमुत्पन्नशकलस्यच १८ पस्यमासस्यसाक्ष्यंर्द्धवल्लिष्ठंतत्सुखा
वहम् निर्वलंत्वशुभंजातंशुभाभ्यांचेत्तदाशुभम् १९ माससाक्ष्यंर्द्धयोर्मैत्रीतदासर्वशुभंवदेत् शत्रुत्वेत्वशुभंज्ञेय।
मुदासीनेचमध्यमम् २० साक्षिखराडशुभेगेहेपुनरुक्तंयदाभवेत् तदाशुभफलंवाच्यम् शुभेत्वशुभं वदेत्॥
२१ पुनरुक्तिगेहेतत्त्वस्यसाक्षिखराडस्यचेत्तद्द्वयोः मैत्रीचेच्छुभमादृश्यंशत्रुत्वेअशुभंवदेत् २२ विचारोयस्यखंड
स्यतदीशस्यद्वितीयकम् खराडंतस्यशरीरं चसाक्षिरीत्याफलंवदेत् २३ खराडस्यविपरीतंयत्खराडंत्वस्यांकं
भवेत् तच्चेच्छुभंशुभस्थानेतदासर्वशुभंभवेत् २४ एवंमासफलंप्रोक्तमधुनाप्रोच्यतेफलम् दशायाः सूक्ष्मरूपे
णातर्द्धसावितंब्रवे २५ पासकोत्येचप्रस्तारेविश्व १३ कर्मा १० य ११ शक्र १४ कैः खराडकैश्च चतुर्भिश्च
प्रस्तारंकारयेत्सुधीः २६ आद्येत्रयोदशेतुल्येद्वितीयेदशमेतथा तृतीयेलाभखराडेचचतुर्थेचचतुर्दशे॥ २७

तस्य सावितसंज्ञा स्यात्प्रस्तारे सदृशे सति नो चेत्तदा पुनस्तस्माद्विष्वादि कचतुष्टयम् २८ स्थापयेत्प्रथमस्थाने
 तेभ्यः प्रस्तारमाचरेत् एवं पुनः पुनः कुर्यात्पावनस्या च सावितम् २९ षष्ठादूर्ध्वेन गच्छति सावितं षष्ठमध्यग
 म् प्रथमं सावितं चेत्स्यात्तदालाभसुखं भवेत् ३० सुखं ज्ञेयं द्वितीयं च धनं चैव तृतीयके मध्यमं स्याच्चतुर्थे च पं
 चमेकष्टदं भवेत् ३१ अतिकष्टकरं षष्ठे प्रस्तारे च यदा भवेत् स्थिरं कस्यां कसंख्याभिस्तदैवं वर्षसंमितिः ॥
 ३२ भजे च लब्ध दिवसैः प्रस्ताराणां दशा भवेत् सादृशरविभिर्भाज्या लब्धान्तरदशा स्मृताः ३३ फलं त्वेकैक
 शकले दशासूक्ष्मानुसारतः पूर्वोक्ते नैव मार्गेण मासं खराडस्य वर्तते ३४ आद्यप्रस्तारके ज्ञेयं त्वाद्यं स्यैव
 दशाफलम् द्वितीयस्य द्वितीये तु तृतीयस्य तृतीयकम् ३५ एवं दशाफलं वाच्यं प्रस्तारे सावितक्रमे एवं दशाफलं
 प्रोक्तं द्वितीयं च विधिं ब्रूवे ३६ मासखराडदशाद्वाभ्यां खराडजातं फलाक्यम् तत्खराडवसतो वाच्यं फलं सूक्ष्मम्
 दशाख्यके ३७ तच्च शुभं शुभे गेहे पतितं बलसंयुतम् तदा शुभं फलं वाच्यं त्वन्यथा चाशुभं घटेत् ३८ फलं

गेहानुसारेणादेहं चाथ धनक्रमात् खारिजादिकमार्गेण सूक्ष्मदृष्टिर्विचारयेत् ३९ अथान्यत्वं प्रवक्ष्यामि सा-
मान्यं सर्वगोचरे तथा सर्वजनानां च फलं नासे हिवत्सरे ४० तद्देशसमाश्रित्य फलं तस्यैव संबदेत् रमलं पा-
तयेत्तत्र प्रस्तारं कारयेत्सुधीः ४१ सावितं च पुनस्तस्य कुर्यात्पूर्वोदितं क्रमात् सावितं चैव प्रस्तारे प्रथमे च त्रयोद-
शे ४२ गुणयेत्समुत्पन्नं तं पृथक् स्थापयेच्च तत् चतुर्थस्थे च खंडेन गुणयेच्च चतुर्दशे ४३ तां च पृथगस्थं च
तिथिखण्डं नगेन च पृथगस्थं दशमस्थेन षोडशं गुणयेत्तदा ४४ एवं च त्वारिखण्डानितेभ्यः खण्डद्वयं कुरु ॥
द्वाभ्यामेकं स मुत्पाद्य तस्मात्सर्वं फलं विदुः ४५ यदि मासफलानां च ज्ञातुमिच्छास्ति चेत्तदा प्रस्तारात्साविताद्या-
नि च त्वारि शकलानि वै ४६ तेभ्यः प्रस्तारं कं कुर्यात्तस्मात्पूर्वोक्तवर्त्मना कुर्याच्च त्वारिखण्डानितेभ्यः खण्डद्वयं
कुरु ४७ द्वाभ्यामेकं च तत् खण्डं ज्ञेयं प्रथममासकम् आद्यमासस्य प्रस्तारात् खण्डं मासद्वितीयकम् ४८ द्विती-
या च तृतीयं च तृतीया च चतुर्थकम् एवं द्वादशमासानां खण्डानि रचयेत्सुधीः ५० तेभ्यः फलं च मासानां वलमा

र.न.र.
४०

नं वदेद्बुधः यदि प्रतिदिने ज्ञातुं फलस्येष्टा भवेत्तदा ५१ माघमासस्य प्रस्ताराज्जातं दलचतुष्टयम् पूर्वोक्तेनैव।
मार्गेणातेभ्यः प्रस्तारकं कुरु ५२ आद्यमासदिनस्यैष प्रस्तारः कथितो बुधैः तस्मात्पूर्वोक्तमार्गेणाखराडमेकं
च साधयेत् ५३ तत्खराडतद्दिनस्यैव तस्माद्ज्ञेयं फलं वदेत् प्रथमा च द्वितीयस्याद्वितीया च तृतीयके ५४ त
तीया च चतुर्थस्याप्येवं कुर्यान्निरन्तरम् त्रिंशत् संख्या प्रति तिदिने मासे च प्रथमे फलम् ५५ एवं द्वितीयमासं
च दिनानि च द्वितीयके तृतीया च तृतीयस्य दिनानां फलमीरयेत् ५६ एवं द्वादशमासेषु दिनानां शकलानि च।
कार्याणि च फलान्येभ्यो बह्ये खराडानुसारतः ५७ लक्ष्यानं यदि तत्खराडं फलं तस्य वदाम्यहम् पूर्वशास्त्रानु
सारेण स्वबुद्ध्या कौशलेन च ५८ जनानां कुशलं सर्वेषु भूकर्मरता सदा कृष्णमाणा समृद्धिः स्याद्दिने सुधर्ममेव
च ५९ चतुष्पदा तदा तस्यां किंचित्कष्टं भवेत्किल फलमीशानादिकस्यानां देशानां कर्म नृपतः ६० कज्जु।
हाखिलः खराडे चेत्तदा तस्य फलं वदेत् व्यापारे बहुलाभं स्यात्सुखे चैव भर्ति भवेत् ६१ फलान्यमृततुल्यानि।

रामः
४०

वश्ये संतिवहनि च भक्षणां च भवेत्तेषां लोकानां च सुखं भवेत् ६२ पदार्थस्योत्तमस्यैव वृद्धिर्भवति भूयसी राजा
नः सुखरूपास्यर्नीतिमार्गस्तदा ६३ प्रजानां पालने प्रीति संसारस्वस्थिरो भवेत् स्थानं च निर्भयं पूर्वदिशा यो फ
लकर्मतः ६४ कञ्जु लखारिजः खण्डं तु तदा च फलमीरितम् सदा दिग्गमनाः सर्वजना वृष्टिश्च भूयसी ६५
चोष्णा त्वमति प्रीतिप्रदा नृपास्त्वन्यायवर्तिनः गृहे गृहे कलहं नित्यं युद्धं चैव परस्परम् ६६ नीचानां प्रवल
त्वं च चौरादीनां तथैव च जलाग्निभ्यां भयं चापि द्रव्यनाशश्च भूरिश ६७ देशकानां सदृद्धि स्यादनायासं मृति
र्भवेत् देशेषु नैर्ऋतस्येषु फलं तत्र तथैव च ६८ पदितत्रजमातं स्यात्तदा तस्य फलं भवेत् सर्वेषां च पदा
र्थानां वृद्धिर्भवति भूयसी ६९ नीतिमार्गरतां सर्वजनाश्च सुखसंयुताः किञ्चित् श्लेषस्य भयं भवति देहिनां
कदा ७० उत्तरदिक्स्थे देशेषु वरुणास्थस्य च गोचरे फलं तथैव विज्ञेयं जमातस्य फलं स्मृतम् ७१ पदित
त्र फरहा चेत्स्यात् फलं तस्य वदाम्यहम् जनानां च भवेद्दृष्टिर्मांगलं च गृहे गृहे ७२ जनानां सुखवृद्धिः

र.न.र. ४१ स्थास्यत्रोत्पत्तिर्गृहेभवेत् अन्नादीनां समर्घचदेशमध्ये सतुर्धकम् ७३ नृपाणां बहुकार्यचकाले वृष्टिर्भवेत् किल रत्नपरीक्षकानां च वृद्धिर्जोरस्य वृद्धिता ७४ रुमदेशे तथा मिश्रदेशे कावुलप्रभृतिषु फलं स्मृतम् ।
 उक्ता यदि तत्त्वरण्डं तदा स्याच्च महर्घता ७५ जनानां बहुवोरोगास्तथोद्धिग्नमनो भवेत् स्वल्पवृष्टिर्भवेत् तत्र
 बहुवातश्च जायते ७६ नृपान्यायराः सर्वदा सादीनामुपद्रवम् मध्यदेशेषु राजाना भवन्ति वलशालिनः ७७
 मध्यदेशे फलं ज्ञेयं तथा पश्चिमदेशके अंकीशं यदि तत्त्वरण्डं फलं तस्य वदाम्यहम् ७८ वृष्टिं स्वल्पा तदा
 ज्ञेया चान्नस्यैव महर्घता जनानां बहुरोगाश्च काठिन्यं कार्यसिद्धये ७९ मेघाश्च बहुवस्तत्र फलं तेषां न जाय
 ते शत्रूणां कारो नैव नृपोद्धिग्नमना भवेत् ८० श्रेष्ठानां च जनानां च कष्टं चैव प्रजायते कूर्मस्य पश्चिमे भागे
 फलमंकीशवत् किल ८१ अन्यदेशे समं ज्ञेयं सकलस्य फलं बुधैः हुमरा इति तत्त्वरण्डं भवेत् तस्य फलं त्रुवे ८२
 स्वल्पवृष्टिर्भवेत् तत्र वाताधिकं भवेत् किल प्रवलस्तत्र चौरस्तु निर्भयं न प्रवर्तते ८३ अन्यायमार्गगामिन्यो भू

॥ पाः शोकेषु धैर्यता चौरैर्धनक्षयं याति जनानां च क्षयं भवेत् ८४ कार्यस्यैव च्चकाठिन्यं जनानां जायते ध्रुवम् दृष्टेषु
हि फलानां च दृष्टिर्भवति भूयसी ८५ जनानां भूरिद्रव्याणां लाभश्चैव प्रजायते हर्षदृष्टिर्भवेत् तत्र कारुका च सुखा
न्विता ८६ अग्निदेशस्य देशानां फलं ज्ञेयं विचक्ष्णोः त्रयाज्जाख्यं भवेत् तत्र त्रिफलं तत्र वदाम्यहम् ८७ प्रवा
सी पुरुषाणां च शुभकार्याणि सिध्यति प्रवासिकारणे सिद्धिर्बहुदृष्टिश्च जायते ८८ मिष्टान्नभोजने चैव द्रा
व्याणां बहुदृष्टिता अन्नस्य बहुदृष्टिः स्याद् राजानः सुखिनः सदा ८९ नीतिमार्गरता सर्वविद्यायां निरता सदा
जालोपजीविनां दृष्टिर्लोभश्चैव भविष्यति ॥ ९० ॥ ९० ॥ ९० ॥ वायव्यदेशसंस्थानां फलं कर्मानुसारतः
नुस्तुत्वारिजस्वरं तत्तदा फलमुदीरयेत् ९१ दृष्टिः स्वल्पतरा ज्ञेया व्यापारे हानिमेव च नृपदराडभयं चैव तस्मिन्
राणां सुखं वदेत् ९२ अंतिकस्य च मध्यत्वं वायोश्चैव कठोरता नौका च जल मग्ना हि बहुशश्च भविष्यति ९३ पू
र्वदिक् स्यात् अजानः भवन्ति वलशालिनः प्रजानां रोगदृष्टिः स्य नैशापुरनिवासिनाम् ९४ तथैवोषादेशानां

समरकं वलिवाजिनाम् पूर्णतत्र फलं ज्ञेयमन्यदेशे च स्वल्पकम् ९५ फलं नुस्नुत्वारिजमेवं ज्ञेयं विचक्षौः च
स्वदाखिलखण्डं तु फलं तस्य वदाम्यहम् ९६ जनानां सुखदृष्टिः स्यात्तथा ह्यस्य दृष्टिः निर्भयत्वं जनानां च अन्ना
दीनां महर्घता ९७ राजानो नीतयुक्ताश्च जनानां च धनं बहु दृष्टिश्च सुखरूपा स्यात्काले काले च वर्धते ९८ दृ
ष्टे मिष्टफलानां च बहुदृष्टिश्च जायते कारुकाणां सुखं ज्ञेयं सर्वधर्मरता जनाः ९९ एषं च निर्भयं ज्ञेयं सम्यक्
दृष्टिः सुखान्वितम् तुरुकिलान् देशेषु तथा नैसापुरेषु च १०० समरकं दं भवेत् पूर्णमन्य देशेषु स्वल्पकम् ॥
अतवेरवारिजः खण्डं यदि स्याद्दिफलं त्रुवे १०१ सेव या स्वल्पलाभः स्यादल्पदृष्टिर्भवेत्तथा कूपेषु नद्यां स्वल्प
जलः शीताधिक्यं ततोऽस्मत्ता १०२ बहुवायुं प्रवहति जलेनौका च मज्जति उत्सो नैव भवेद्द्रोगाकाठिन्यं त्व तिग
र्हितम् १०३ प्रजानामुपरि क्रोधः नृपस्य बहुलो भवेत् बहुन्यपद्रवानि स्युर्देशे ग्रामे पुरेषु च १०४ मध्यदेशे
विशेषेणाव्याघ्रादीनां भयं भवेत् नकीः खण्डं भवेत्तत्र फलं तस्य वदाम्यहम् १०५ स्वल्पदृष्टिर्भवेत्तत्र परन्तु

बहुशब्दकृत् विद्युत्यातोभवेत्तत्रभयंतेनप्रजायते १०६ चौरादयोवधकृत् बहुवश्चप्रजायते जनानांस्व
ल्पस्वस्यंचनैराशस्याभिवृद्धिता १०७ अन्नादीनांमहर्घस्यान्नपानीतियुक्तावदेत् नृपाणांशत्रुवृद्धिस्या
त्तेनोद्दिग्ममनाभवेत् १०८ तुरुकस्तानदेशेस्यादगवालेफलंत्विदम् अतवेदाखिलंस्वरांडः यदितत्रफलंव
द १०९ जनानामतिहर्षस्यात्गेहेचमंगलंभवेत् बहुवृद्धिर्भवेत्तत्रचैकार्णवमहीभवेत् ११० नृपानीति
युक्तास्तत्रसमर्घचभवेत्किलफलान्पमततुल्यानिबहूनिचफलानिच १११ जनानांबहुवृद्धिःस्याद्विवाह
श्चगृहेगृहे रूमदेशेतथासामेफलंतत्रविशेषतः ११२ इस्तिमाचभवेत्स्वरांडः इतदातस्यफलंभवे जना
नांचातिहर्षस्यात्शुभकर्मरतोभवेत् ११३ लेख्यकर्मरतानांचवासानामतिवृद्धिकृत् भूपतीनांचसा
म्यस्यात्स्वाधीनानांचकष्टकृत् ११४ सुगंधद्रव्यस्यतथादनानामतिवृद्धिकम् अन्नादीनांसमर्घस्याज्ज
नानामशुभंकृतम् ११५ उत्तरादिकृष्यदेशेषुविशेषेणफलंवदेत् तरिखाः यदितत्स्वरांडफलंतस्यवदा

रुनर.
४३

म्यहम् ११६ पूर्वदेशे महावृष्टिः वीयुरपि च तादृशः जनः सर्वत्र दुष्टः स्याद्दुर्जनानां च वृद्धिकम् ११७ ।
दत्तानामनृतेषु जावृद्धिर्भवति निश्चितम् भूमिकं पोभवे चापि लोकानां च कृतं फलम् ११८ वायव्यदि
भागेऽपि विशेषेण प्रजायते मया संवत्सरस्येदं फलं च कथितं बुधैः ११९ स्वबुद्ध्या कौशलेनऽपि पुरुषाणां
फलं वदेत् एवं प्रोक्तं रत्नशास्त्रस्य सारं सर्वेषां ब्राह्मणानां हितार्थं स्वल्पं सौम्यं शीघ्रबोधं त्वगम्यं तस्मात्पि
तौ रत्नशास्त्रं प्रयत्नः १२० रत्नाभोधेऽयत्नं सारं नवरत्नं प्रकीर्तितम् नवरत्नस्य रत्नार्थं परमाय सुखाभि

रामः
४३

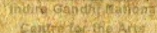
४४
१.५.२.

धः १२१ प्रार्थयेत्सर्वविदुषां ह्यममध्यपराधकः नेत्राष्टसिद्धिचन्द्रे त्वनगत्र्यद्रीन्दुगेशके १७३७ शुद्धौ।
कृष्णभृगो वारे अपरान्दे पूर्णोक्तमिदम् १२२ इति श्रीपरमसुखोपाध्यायकृते नवरत्ने वर्षफलं नामा।
नवरत्नसमाप्तम् सम्वत् १९२६ श्रीकाशीविश्वनाथपुरीमेढुंढराजगणेशकेपाशदाऊअग्निहोत्रीके
सिद्धविनायाकजंत्रमेयहरमलनवरत्नकापोथीछपी जिसेलेनाहोयउमेढुंढराजगणेशकेपासदाऊपोथीवाले
केडुकानमेमिलैगा लिखारामदासवड्डो छापनेवालेकानामभैरवकारिगढ मि.माधकृष्ण ५ शुभः

४४

IGNCA RAB
R-214
ACC. No.

[illegible]

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY